

№6 / 2011 (1000)

ISSN 0320 - 7579

БЯРОЗКА

Для тых, хто хоча разабрацца ў гісторыі,
сучаснасці, сабе!

Штомесячны літаратурна-мастацкі, грамадска-палітычны часопіс,
дадатак да літаратурна-мастацкага часопіса «Малодосць»

БЕРАСЕНЬ

Выдаецца са снежня 1924 года

У 1974 годзе часопіс узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны»

В. а. галоўнага рэдактара **Рагнед Юр'евіч МАЛАХОЎСКІ**

Рэдакцыя:

Кацярына БЕЗМАЦЕРНЫХ
(рэдактар аддзела маладзёжных праблем)

Арцём КАВАЛЕЎСКІ
(рэдактар аддзела мастацкай літаратуры)

Галіна ПШОНІК
(рэдактар аддзела публіцыстыкі)

*Мастацкі рэдактар Віктар КАЛІНІН
Тэхнічнае рэдагаванне і вёрстка
Любові КАСЦЮКЕВІЧ
Стыльрэдактар Кацярына ГОЛУБ*

*Рэдакцыя не рэцэнзуе і не вяртае дасланыя рукапісы.
Пры адсутнасці дадзеных аўтара ганарар не налічваецца.
Пры перадруку спасылка на «Бярозку» абавязковая.*

*Юрыдычны адрас: 220005, Мінск, Пр. Незалежнасці, 39.
Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захаравы, 19,
«Бярозка». E-mail: bjarozka@mail.ru
Сайт: bjarozka.lim.by Тэлефон рэдакцыі: 288-24-62.*

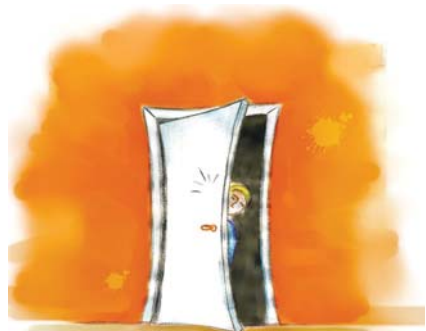
*Папдпісана да друку 13.09.2011. Фармат 70 x 100^{1/16}. Папера афсетная.
Друк афсетны. Умоўн. друк. арк. 5,20. Ул.-выд. арк. 5,39. Тыраж 1165 экз. Заказ 2533.
Кошт нумара ў розніцу 5000 руб.*

*Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку».
220013, Мінск, праспект Незалежнасці, 79. ЛП № 02330/0494179 ад 03.04.2009 г.*

*Часопіс «Бярозка» зарэгістраваны ў Міністэрстве інфармацыі РБ.
Рэг. нум. 210.*

© «Бярозка», 2011.

**Заснавальнікі — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь;
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»**

Надзённае
НАВІНЫ НОВАГА НАВУЧАЛЬНАГА 4
Ірына ДЗЯРГАЧ

Проза
НЕЗАБЫЎНЫЯ СУСТРЭЧЫ 8
З АВЕЧКАЙ АДЭЛЯЙ АБО ADELJASTAR@TUT.BY
Наталля БУЧЫНСКАЯ

ЦІМОШКА 22
Мікалай ГРЭБНЕЎ

НАСТАЎНИЦА 30
Хведар ЖЫЧКА

ВАВЁРЧЫН ЗВАНЧАК 35
Галіна ПШОНІК

Паэзія
ЯК НЯЛЁГКА ВЕДЫ ЗДАБЫВАЦЬ... 15
Валянцін ЛУКША

Творчы конкурс
«ЭНЕРГІЯ НАШАЙ БУДУЧЫНІ» 20

Класіка
ПАД ШОРГАТ 34
КРОПЕЛЬ ДАЖДЖАВЫХ...
Міхась СТРАЛЬЦОЎ

Верасок
40 У ГАСЦЯХ У ЦЁЗКІ...

Беларуская міфалогія
45 АКЕНЦА Ў ТАГАСВЕТ ПРОДКАЎ
Ірына КЛІМКОВІЧ

Захапленні
50 СТАЛЬНАЯ СПАДЧЫНА
Марына ВЕСЯЛУХА

Кантрамарка
**54 ТЭАТРАЛЬНЫ ЭТЫКЕТ:
АРЫЕНТАВАННЕ НА МЯСЦОВАСЦІ**
Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Дынамік
**57 ЯК «САЛАМЯНАЯ ДЗЯЎЧЫНКА»
СТАЛА «БЕЛАЙ ЛАСТАЎКАЙ»**
Вольга НАВАЖЫЛАВА

61 «ГРЫФАМАНІЯ». СВЯТА ГІТАРНАЙ МУЗЫКІ
Дзмітрый НІКАЛАЕЎ

Вернісаж
64 РАЗНЯВОЛЕНАЯ ФАНТАЗІЯ
Галіна ПШОЊІК

Навіны новага навучальнага

Ірына ДЗЯРГАЧ

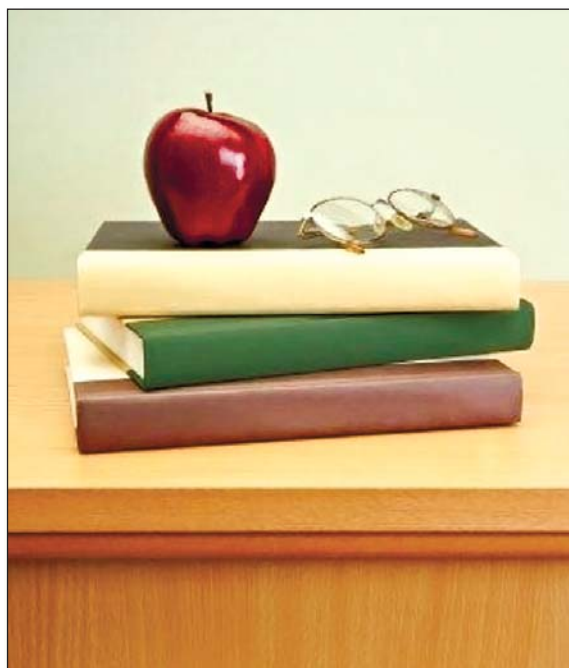
Вось і пачаўся чарговы навучальны год. Пэўна, ты ўжо заўважыў, чым ён адрозніваецца ад мінулага — новымі дысцыплінамі ў раскладзе, новымі настаўнікамі або новым, больш сур'ёзным стаўленнем да вучобы тваіх сяброў-аднакласнікаў...

Паколькі будучыня гэта працяг мінуўшчыны, мы хочам звярнуць тваю ўвагу на тэндэнцыі 2011—2012 навучальнага года. Некаторыя з іх ужо праявіліся, праявіліся астатніх ведаюць хіба што адмыслоўцы.

На дзесяць станоўчых — адна нездавальняючая

І зноў двойка?! З 1 верасня ты можаш паведамляць пра гэта бацькам амаль з гонарам. Справа ў тым, што з сёлетняга навучальнага года ўступае ў дзеянне Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адукацыі, які, нарэшце, ставіць кропку ў спрэчках бацькоў і дзяцей пра добрыя і кепскія адзнакі. Сапраўды, як было давесці маці, што тры балы па дзесяцібальнай шкале лепш, чым «тройкі» па пяцібальнай, якіх яна баялася ў дзяцінстве?

Па Кодэксе аб адукацыі, ацэнкі ад 1 да 10 у школе — станоўчыя! Калі ж усё, што трапляла ў вучнёўскае вуха на ўроках, адразу вылятала з супрацьлеглага боку, настаўнік паставіць «нуль».

— Мы шмат спрачаліся, былі прапановы лічыць нездавальняючымі таксама 1 і 2, — расказвае кіраўнік працоўнай групы па падрыхтоўцы Кодэкса, Старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навучы і навукова-тэхнічным прагрэсе Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь **Уладзімір ЗДАНОВІЧ**. — Урэшце пагадзіліся, што псіхалагічнае здароўе дзяцей важней за ўсё. Дзесяцібальная сістэма прывяла да таго, што вучні перасталі баяцца адзнак, і гэта цудоўна.

Зразумела, такі маштабны дакумент, як Кодэкс аб адукацыі, утрымлівае яшчэ шэраг навацый. У прыватнасці, ён акрэслівае падставы і ўмовы для прыцягнення вучняў да дысцыплінарнай адказнасці — спазненні і пропускі заняткаў, парушэнне дысцыпліны, абразы па адрасе іншых вучняў і педагогаў, псаванне школьнай маёмасці. І пазбаўляе цябе права пасля заканчэння школы паступіць у *тэхнікум*. Бо з 1 верасня ў Беларусі засталіся толькі тры тыпы ўстаноў прафесійнай адукацыі — прафесійна-тэхнічнае вучылішча, прафесійны ліцэй і прафесійна-тэхнічны каледж. Між іншым, для іх навучэнцаў станючыя адзнакі па агульнаадукацыйных дысцыплінах пачынаюцца з той жа «адзінкі», а вось па спецыяльных — з «тройкі». Зразумела: будаўніку ці пекару дапушчальна блытацца ў пунктуацыі, але класці цэглу ці мясіць цеста, будзьце ласкавы, навучыцеся!

Сшытак, ручка... Мышка і нетбук?

Не гуляйце партфелямі ў футбол, бо не выключана, што сярод сшыткаў ляжыць камп'ютар: Беларусь пачала эксперымент па ўкараненні ў навучальны працэс персанальных электронных сродкаў навучання.

У гэтым годзе пашанцавала ліцэістам БДУ і вучням сямі беларускіх школ і гімназій. Ліцэісты атрымалі электронныя кнігі (у інтэрнэт-крамах іх называюць рыдарамі ці чыталкамі). У чыталкі запампаваны лічбавыя копіі школьных падручнікаў, дадатковыя матэрыялы, а таксама індывідуальныя заданні — бо ў Ліцэі БДУ вучацца адораныя старшакласнікі з усёй краіны, а талент патрабуе індывідуальнага стаўлення.

Іншыя вучні атрымалі персанальныя нетбукі. Спецыяльна для школьнікаў іх распрацавала і выпускае карпарацыя «Інтэл»: нетбукі не ламаюцца, нават калі іх кідаюць з вышыні на падлогу ці паліваюць школьным кампотам. Іх таксама немагчыма ўкрасці ці непрыкметна вынесці за межы школы.

«Інтэл» аўтарытэтная кампанія, але ўсё ж будзьце асцярожны з партфелямі! Асабліва калі вы вучыцеся ў «эксперыментальных» мінскіх гімназіях №№ 20, 7, 30, Васілішкаўскай школе Шчучынскага раёна, Наваполацкай гімназіі, гімназіі № 4 горада Смаргоні, ці вучэбна-педагагічным комплексе «Сыраваткінскі дзіцячы сад — сярэдняя агульнаадукацыйная школа» Смаргонскага раёна. Начаць-

6 нік упраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Міністэрства адукацыі **Юрый ГЛАДКОЎ** сцвярджае, што пасля вывучэння вынікаў эксперыменту можна будзе размаўляць пра павелічэнне колькасці яго ўдзельнікаў.

Дарэчы, яшчэ раней, чым у школе, лічбавыя тэхналогіі будуць укаранены пры правядзенні ўсёй абітурыенцкай кампаніі. Ужо сёлета пункты рэгістрацыі на цэнтралізаванае тэсціраванне былі падключаны да аўтаматызаванай сістэмы рэгістрацыі і адразу выдавалі пропускі на экзамены, нават калі абітурыент планаваў здаваць тры тэсты ў трох розных гарадах краіны. А наступным летам шэраг універсітэтаў Беларусі будуць абкатаваць сістэму электроннага залічэння ў ВНУ. Камп'ютарную праграму, якая расставіць абітурыентаў у адпаведнасці з іх рэйтынгам і пажаданнямі, распрацаваць нескладана. Але пераходу на аўтаматычнае залічэнне дагэтуль замінала вялікая колькасць абітурыентаў, якія карысталіся ільготамі. На думку супрацоўнікаў Міністэрства адукацыі, меры сацыяльнай абароны для сірот, «чарнобыльцаў» і іншых катэгорый моладзі павінны застацца, але іх трэба адрасаваць маладым людзям, якія ўжо вытрымалі адбор і паступілі.

Спiк iнглiш! I размаўляй па-беларуску...

Стаўся сур'ёзна да ўрокаў беларускай і замежнай мовы, асабліва калі ты заканчваеш школу пазней за 2012 год.

1 верасня 2013 года споўніцца роўна тры гады з моманту ўступлення ў дзеянне Закона «Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі». Гэта азначае, што пераходны перыяд, падчас якога настаўнікі выпраўлялі адпаведныя памылкі, але не зніжалі за іх адзнакі, скончыцца. Заданні на новы правапіс з 2013 года з'явіцца таксама і ў тэстах цэнтралізаваных іспытаў.

З 2013 года выпускнікам агульнаадукацыйных школ давядзецца здаваць чацвёрты абавязковы экзамен — па замежнай мове. Міністр адукацыі **Сяргей МАСКЕВІЧ** абяцае, што іспыт будзе вусным, бо школа ставіць мэтай праверыць навыкі маўлення вучняў. Каб школьнікі змаглі добра падрыхтавацца да яго, з мінулага года павялічана колькасць урокаў замежнай мовы, а кожны клас падчас заняткаў дзеліцца на тры падгрупы замест дзвюх, як было раней.

Першы намеснік міністра адукацыі **Аляксандр ЖУК** лічыць, што старшакласнікам варта аддаць належную ўвагу яшчэ адной дысцыпліне — «Асновам эканомікі і прадпрымальніцтва». Адпаведны факультатыў быў распрацаваны яшчэ адзінаццаць гадоў таму, але ў мінулым годзе ім зацікавіліся толькі 5 працэнтаў вучняў — каля 12 тысяч чалавек. Між тым у суседняй Расіі існуе пяць падобных факультатываў, на розны ўзрост і густ. І беларускія школы прыкладуць намаганні, каб разіваць у дзяцей прадпрымальніцкую думку. У нас жа год ініцыятывы!

Беларускі еўрапейскі дыплом чакае менавіта цябе

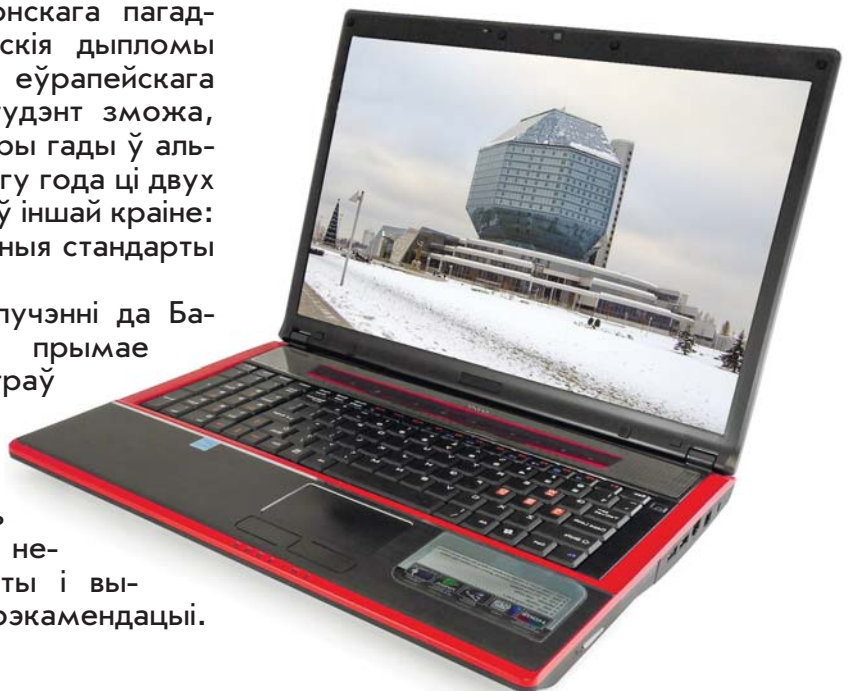
У красавіку 2012 года Беларусь плануе далучыцца да Балонскага працэсу — стварэння адзінай агульнаеўрапейскай адукацыйнай прасторы. Маецца на ўвазе збліжэнне стандартаў і вучэбных планаў, наладжванне ўзаемаабмену студэнтамі і выкладчыкамі паміж універсітэтамі розных краін, арганізацыя сумесных навуковых даследаванняў і супольнага выкарыстання інтэлектуальных рэсурсаў. Згадзіся, гэта прыемная перспектыва — ведаць, што твой дыплом важыць аднолькава ў любым пункце Еўропы і ты дзе заўгодна можаш знайсці працу па спецыяльнасці. Беларускія выпускнікі і дагэтуль паспяхова працавалі ў розных краінах, але часцей за ўсё гэта было вынікам іх асабістых якасцей і рэпутацыі канкрэтнага ўніверсітэта. А пасля далучэння да Балонскага пагаднення ўсе беларускія дыпломы атрымаюць дадаткі еўрапейскага ўзору. І кожны студэнт зможа, адвучыўшыся два-тры гады ў альма-матар, на працягу года ці двух працягваць вучобу ў іншай краіне: гэта дазволіць адзіныя стандарты і вучэбныя планы.

Рашэнне аб далучэнні да Балонскага працэсу прымае канферэнцыя міністраў адукацыі краін Еўропы, якая праводзіцца адзін раз у два гады. Беларусь ужо падрыхтавала неабходныя дакументы і выканала Балонскія рэкамендацыі.

У нас, як і ў іншых еўрапейскіх краінах, ужо створана двухузроўневая вышэйшая школа і ўкаранёная сістэма забеспячэння і кантролю якасці адукацыі. Было б каму вучыцца!

На жаль, дэмаграфічная сітуацыя на старэйшай школьнай ступені застаецца складанай. Бліжэйшым часам у краіне значна пачне выпускнікоў: калі два гады таму атэстаты атрымлівалі 110 тысяч маладых людзей, то сёлета — каля 75 тысяч, а ў 2015 годзе агульнаадукацыйную школу скончаць не болей за 55 тысяч юнакоў і дзяўчат. Калі ўлічыць, што беларускія ВНУ штогод набіраюць на ўсе формы адукацыі не менш за 100 тысячаў студэнтаў, то зразумееш: усе шляхі да якасных ведаў перад табой адкрыты.

Словам, плённай вучобы!

Незабыўныя сустрэчы з авечкай Адэляй

або *Adeljastar @tut.by*

Наталля БУЧЫНСКАЯ

(Працяг. Пачатак у № 1—5)

ЛЁС МАІХ ВАЛЁНКАЎ

Аднойчы Адэля з'явілася ў такім выглядзе, што я за сэрца схапілася. Брудная воўначка намокла і зліплася, капыткі аблеплены брудам, выгляд няшчасны.

— Што з табою, Адэлька? Ты цэлая? — жахнулася я.

— Цэлая... Але мне тэрмінова трэба памыцца, — гаротна прабляяла прыцелька.

Я падхапіла авечачку на рукі, занесла яе ў лазенку. Напусціла цёплай вады, дадала пахучай пены, зняла з вушка кліпсу, якая ззяла трыма вялікімі рознакаляровымі стразамі, і пачала мыць пакутніцу.

— Што здарылася?

— Мы сёння з Малімонкай хадзілі на дальні лужок...

— Зноў «самаволка»?

— Што вы! Нас гаспадыня выправіла. Маўляў, там расце вельмі сакавітая канюшынка. Цэлы дзень пасвіліся, а пад вечар лінуў дождж. Такіх лужын наліў! Вяртаючыся дадому, Малімонка стала задавацца, што яна праз любую пераскочыць. І праўда, яна вельмі спрытна скача. Я падумала, што і мне трэба паспрабаваць — будзе чым перадаваць вамі пахваліцца, ды і Малімонцы нос выцерці хацелася. — А-

дэля з задавальненнем падстаўляла свае бачкі пад струмень вады і шаравалася вяхоткай. — Разагналася, скочыла — і якраз у сярэдзіну лужыны. А там дно такое гразкае! Стаю ў лужыне — ні назад, ні наперад. Ножкі ажно засмоктвае, ад страху слова вымавіць не магу. А Малімонка крычыць: «Вылазь! Досыць у гразі боўтацца, ты ж не парася!» Пасля зразумела, што адбываецца, забегала, замэкала. А навокал — ні душы! Ну, думаю, скончылася мая гісторыя. Феніта ля камедыя! — трагічным голасам дадала Адэля.

— Дык як жа ты вызвалілася? — пацікавілася я спачувальна.

— Мне пашчасціла, неўзабаве непадалёку праходзілі два дзядзькі ў высокіх рыбацкіх ботах. Яны без цяжкасці выцягнулі мяне. Ах, спадарыня Наталля, каб вы толькі ведалі... З тае пары, як вы пачалі пісаць пра мяне кніжку, чаго я толькі не нацярпелася. Раней жыла сабе ціха і спакойна, ніякіх клопатаў не ведала. А цяпер у якія толькі недарэчныя здарэнні не трапляю! Самае прыкрае, што даводзіцца пра іх усяму свету раскадваць.

— Нешта я не прыпомню нічога асаблівага, апрача пагроз цёткі з ветдактарамі.

— Бо я не ўсё апавядала. А на мінулым тыдні мяне ледзь сабака не пакусаў.

— А-ёй, як жа гэта?

— Ішла паўз вялікі плот, за якім сядзеў сабака. Пабачыла ланцуг на яго шыі і пачала пасміхацца, што я вось, маўляў, гуляю сабе вольна, а ён навязаны.

— Дарэмна ты гэта зрабіла, Адэля.

— Ды ўжо ж. Не варта было чапаць яго. Але ён аказаўся такім грубым і бесцырымонным! Заявіў, што ў яго дрэнны настрой і ён не хоча са мной размаўляць. Я не стрымалася і паказала яму язык. А ён як кінецца на мяне! Добра, што ланцуг стрымаў. Правільна гаспадар зрабіў, што навязаў яго.

— Але ж твае паводзіны таксама вартыя асуджэння.

— Як вы можаце параўноўваць? Я яго толькі крышку падражніла, а ён адразу кусацца. А ўсё вы вінаваты са сваёй кніжкай! Калі што яшчэ здарыцца — гэта будзе на вашым сумленні.

— Дык кіньма мы гэтую задумку! Жыві сабе зноў спакойна, без турбот.

— Вы мне такое прапаноўваеце? — ускіпела Адэля. — Усе мае сябры чакаюць выхаду кніжкі, ды і некалькім выдаўцам я ўжо слова дала.

Я ледзь не звалілася ў ванну ад нечаканасці.

— Адэля, мы дамаўляліся, што будзем трымаць усё ў сакрэце! Ты зусім не ўмееш трымацца свайго слова!

— Самі вы не ўмееце слова трымацца. Паабяцалі кніжку напісаць, а цяпер ледзь што — адразу ў кусты! Мала таго, што мяне падводзіце, дык і пра славу сваю не дбаеце. Усё я павінна!

Я аж знямела. Атрымліваецца, што ўсё гэта дзеля маёй славы робіцца?!

10 — Ведаеш, Адэля, — рашуча пачала я, — дзякуй табе за клопаты, але я сама як-небудзь са сваімі справамі разбяруся. І заўваж — не так ужо я прагну славы. Буду лепш пра баброў дапісваць.

— Каму цяпер цікавыя бабры? Іх вунь нават з Чырвонай кнігі выкінулі. Несучасная тэма. І пра сакрэтнасць мы з вамі даўно дамаўляліся, я ўжо паспела забыцца на гэтую ўмову. А будучых чытачоў трэба падрыхтаваць да выхаду кнігі, даць адно-два інтэрв'ю, наладзіць прэзентацыю...

— Адэля, скуль такая дасведчанасць пра выдавецкія справы? — не стрымалася я.

— А што ж! Сярод разумных людзей жыву. І ўвогуле, па цяперашнім часе нельга спаць у шапку. Трэба ўпарта ісці да сваёй мэты. Я абавязкова стану знакамітай. І пісаць кніжку пра мяне вы не кінеце ні ў якім разе. Вунь ужо колькі напісалі, а цяпер кідаць? Вы ж таксама асоба ўпарта!

Адэля выбралася з ванны, загарнулася ў ручнік. Яна была такая незвычайна мізэрная ў сваім намоклым футрачку, што я не магла стрымацца ад шкадобы, узяла ў рукі фен і павяла яе ў мяккі фатэль перад люстэркам — сушыцца. Адэля разоў пяць нагадала, каб я ні ў якім разе не тарганула яе воўначку. Я асцярожна высушыла і расчасала яе, накарміла яечняй і салатай, напаіла гарбатай з ліпавым мёдам і малінавым сочывам, пачаставала смачнымі смятаннікамі.

Скончыўшы вячэру, Адэля павесялела. Яна расцягнулася на канапе і папрасіла:

— Падайце, калі ласка, тэлефон. Трэба гаспадыні патэлефанаваць, супакоіць... Але, пані Гэлена, я сёння ў такую гісторыю трапіла, — скардзілася Адэля, — такога жаху нацярпелася, так напакутвалася. Малімонка ўжо расказала? Так, цяпер са мной усё добра. Спадарыня Наталля прапанавала ў яе на ноч застацца. Дык вы за мяне не турбуйцеся. Заўтра на працы буду ў час. Дабранач.

Адэля паклала тэлефонную трубку і засмяялася:

— Бачыце, як цудоўна! Мы з вамі можам цэлы вечар спакойна абмяркоўваць свае справы. Мне няма куды спяшацца. І наогул, нядрэнна было б перабрацца да вас на колькі дзён ці нават тыдняў, каб вы маглі больш глыбока ўнікнуць у мой унутраны свет. Але, думаю, гаспадары не пагадзяцца мяне адпусціць.

Я паспешліва запэўніла Адэлю, што мне хапае матэрыялу і што няма неабходнасці так турбавацца. Уладкавала прыцельку ва ўтуль-

ным фатэлі, сама села на канапе, і мы сапраўды гадзіны дзве вельмі прыемна пагаманілі пра сёе-тое. Уначы мой салодкі сон раптоўна быў перарваны настойлівым шэптам:

— Вы спіце?

— Ужо не, — незадаволена буркнула я.

— Спадарыня Наталля, зачыніце фортку. Мне дзьме, — капрызлівым тонам заявіла Адэля.

— Ты і сама магла яе зачыніць, — пазяхнула я.

— Магла, але ваша канапа стаіць бліжэй да акна.

Я ўстала і моўчкі зачыніла фортку. «Цяпер мне не хочацца разбіваць сон, — думалася мне, — але пачакай да раніцы, даражэнькая! Я табе патлумачу некаторыя правілы паводзін!»

А раніцай мяне чакала на сталае кава, яйкі, зваранья «ў мяшэчак», і невялічкая цыдулка: «Ну і спіце сабе, колькі ўлезе. А бедная авечка вымушана на працу бегчы яшчэ.

Некалькі дзён Адэля не паказвалася. Ад яе гаспадыні я ведала, што авечка ўсё ж убіла сабе ў галаву, што павінна стаць модным стылістам. Яна цэлыя вечары бавіла з Малімонкай і Даліктусяй, абуджаючы ў іх цікавасць да стыльных строяў, упрыгожаньняў і прычосак. Я была ўпэўнена, што Адэля знікла ненадоўга — хутка аб'явіцца. Калі аднойчы позна ўвечары прарэзліва зазвінеў мой тэлефон, я адразу здагадалася, што на сувязі Адэля. І не памылілася.

— Спадарыня Наталля! Ратуйце мяне! Тэрмінова!

— Што здарылася? Можна, трэба «хуткую дапамогу» выклікаць?

— Не трэба! Бяжыце да мяне! І захапіце нафталін! Хутчэй! Адэля кінула трубку.

Я замітусілася па пакоі. Нафталін! Што гэта? Нешта не памятаю. На ўсялякі выпадак я кінула ў сумачку валяр'янку, карвалол, марганцоўку і нашатыр — ўсё, што трапілася пад руку, і падбегам кінулася на вырчку сваёй прыяцелькі.

Ну і відовішча ўяўляў сабой загончык Адэлі! Вокны і дзверы насцеж, ўсё параскідана, рэчы на падлозе валяюцца! А Адэля, узброіўшыся мухабойкай, з галёканнем носіцца па пакоі. За кім носіцца, на каго палюе? Я стаілася на парозе, баючыся трапіць ваяўнічай авечцы пад руку.

— Адэля! Я думала, цябе ратаваць трэба. А табе нічога не пагражае. Наадварот, ты некаму пагражаеш...

— Гэта вам нічога не пагражае, таму вы такая смелая. Нафталін прынеслі? — не прыпыняючыся пацікавілася Адэля.

- 12 — Не знайшла, — прызналася я. — Затое вось карвалол, валяр'янка...
- Што? — заверашчала Адэля. — Ну ўсё! Канец маёй прыгажосці і ўнікальнасці! — яна кінулася на канапку і так загаласіла, што ў мяне ледзь сэрца не абарвалася.
- Адэлька! — я кінулася да прыяцелькі, — растлумач, што робіцца, ад чаго цябе ратаваць? Дзе твае гаспадары?
- Гаспадароў няма, у госці паехалі. Толькі заўтра вернуцца. А тут хоць касцьмі ляж — нікому справы няма!
- Ды што здарылася? — я нервова схапіла бутэлечку з валяр'янкай і пачала азірацца, шукаючы шклянку. Шклянка валялася на стале. Наліла з графіна вады і накрапала кропель. Адэля выхапіла шклянку з рук, асушыла адным глытком і зноў заенчыла, абхапіўшы сябе капыткамі.
- Спадарыня Наталля! Вораг! Найстрашнейшы вораг уламіўся ў маё жыллё і нішчыць усё наўкол. Неўзабаве і да мяне дабярэцца.
- Я спужана азірнулася па баках — дзе ён, той вораг, хаваецца? Ухапіла парасон, што валяўся побач (мне ён здаўся больш надзейнай зброяй, чым мухабойка), і зазірнула пад канапку. Нікога. Глыбока ўздыхнуўшы, скіравалася да шафы.
- Стойце! — залямантавала Адэля так пранізліва, што я нават адскочыла. — Не падыходзьце! Ён там і хаваецца!
- Я схапіла тэлефон. Гэта ўжо не жарты. Калі на сумленную авечку поначы нападае вораг, трэба тэрмінова выклікаць міліцыю, а не валяр'янку глыкаць! Рукі калаціліся, я ніяк не магла патрапіць на патрэбныя кнопачкі.
- Што вы робіце? — пацікавілася Адэля.
- Як што? Міліцыю выклікаю!
- Ой, спадарыня Наталля! Вы яшчэ большая панікёрша, чым я думала! Толькі міліцыі тут і не хапала. Самі дамо рады.
- Мы з табой удвух бандыта не зловім, — разгубілася я.
- Злавілі б, каб вы нафталін прынеслі, а так давядзецца з мухабойкай ганяць.
- Адэля! Растлумач, што тут адбываецца? Каго мы лавіць будзем?
- Вы заўсёды такая няўважлівая! Я ж сказала — ворага. А найстрашнейшы вораг авечкі — МОЛЬ!
- Што? — ад неспадзёўкі я зачапілася за венік, што валяўся на падлозе і ледзь не расцягнулася побач. Каб не грымнуцца, давялося ўхапіцца за шафу. Дзверцы прыадчыніліся і адтуль сапраўды вылецеў матылёк молі.
- А-ёй! Пагібелі маёй хочаце! Што ж вы робіце?! — загаласіла Адэля, і падхапіўшы мухабойку, зноў панеслася па пакоі.
- Яшчэ не вельмі цямячы, чаму гісторыя набывае такую трагічнасць, я кінулася на дапамогу.
- Доўга мы ганяліся за матыльком молі. Чулі б вы, які шум і грукат стаяў! Малімонка некалькі разоў падыходзіла да дзвярэй, якія мы невядома калі зачынілі, і цікавілася:

— Адэлька! Ці ўсё ў цябе добра?

Адэля прыціскала капыток да вуснаў, даючы мне знак маўчаць, а сама адказвала:

— Дзякую, Малімоначка! Усё нармальна. Гэта мы са спадарыняй Наталляй перастаноўку робім.

Малімонка, супакоеная, ішла да сябе, а Адэля мне шаптала:

— Не прызнавайцеся нікому, што ў мяне моль завялася. Гэта ж такі сорам! Ніхто са мной знацца пасля гэтага не захоча! І зноў, як ні круці, вы вінаваты!

— Што? Зноў я? Адэля, мне надакучыла, што ва ўсіх сваіх няўдачах ты мяне вінаваціш!

— А каго ж яшчэ, — падперла бакі капыткамі Адэля. — Памятаеце, мінулай зімой вы некалькі разоў хварэлі, бо ў вас мерзлі ногі. Таму са сваёй вясновай воўначкі я замовіла для вас у гаспадара валёнкі. А паколькі ваш дзень народзінаў і зіма яшчэ няхутка, я схавала іх у шафу. Трэ было праветрываць іх часцей, а я, штовечар да вас бегаючы, не паспявала гэтага рабіць. І вось вынік: валёнкі знішчаны, у мяне поўная шафа молі. Лепш бы я падарыла іх, не чакаючы зімы. А зараз гэтае ненажэрнае стварэнне пагражае мне! Бойся цяпер, каб у футрачка не залезла.

— Няўжо такое бывае, каб на жывой авечцы моль заводзілася? — услых задумалася я.

Нездарма кажуць: язык мой — вораг мой. Каб вы толькі бачылі, што пачалося! Адэля літаральна выйшла з сябе: яна галасіла і заломвала ножкі.

— Вы разумееце, што гаворыце? Я ж уся з воўначкі! Прынамсі, маё футрачка! Вось пасячэ яе моль, тады вы нарэшце ўпэўніцеся, ці заводзіцца моль на жывой авечцы!

Гэта была істэрыка. Таму я дэманстратыўна спакойна пачала прыбіраць у пакойчыку. Перш-наперш сярод рэчаў, купай наваленых на падлогу, адкапала «свае» валёнкі. Да таго, як іх упадабала моль, яны былі прыгожыя — з лёгкім блакітным адценнем, як і воўначка Адэлі, з гламурнай вышыўкай. Якраз такія толькі-толькі пачалі ўваходзіць у моду мінулай зімой, а ў будучым сезоне абяцалі стаць піскам! Што ж, не давядзецца мне пафарсіць у модных валёнках. Я са шкадаваннем узяла іх і падалася да выхаду:

— Іншага выйсця няма, вынесу на сметнік.

— Што?! — зноў закалацілася Адэля. — Немагчыма, каб вырабы з маёй воўначкі па сметніках валяліся! Вы хоць ведаеце, колькі воўначкі на іх пайшло! Колькі траўкі я з'ела, каб гэтая воўначка вырасла! А праца майго гаспадара, які валяў валёнкі, а спадарыні Гэлены, якая вышыўку рабіла! А ваша здароўе!?

— Адэля, — я строга перапыніла яе. — Я сапраўды не ведаю, ці можа завесціся моль у тваім футрачку, але раю ўсё ж пазбавіцца ад валёнкаў.

14 — Нізашто! — галасіла Адэля, учапіўшыся ў валёнкі. — Каб вы пасля цырульні здалі валасы ў майстэрню, дзе робяць парыкі, вы б згадзіліся пасля той парык выкінуць?

Дзіўна, але гэта заўвага аказалася вельмі слушнай. Я здалася.

— Добра, Адэля. Тады я куплю што-небудзь ад молі і апрацую валёнкі. Насіць іх, безумоўна, ужо нельга. Вунь як моль пашчыравала — валёнкі як сіта сталі.

— Выдатна! — ажывілася Адэля. — Забірайце хутчэй і рабіце з імі што заўгодна, толькі не выкідайце! І ідзіце хутчэй са сваімі валёнкамі, бо я ўжо змучылася ад перажыванняў!

Праз хвіліну я аказалася на цёмнай начной вуліцы з валёнкамі, больш падобнымі да незвычайных друшлякоў. Дома я хуценька прашмыгнула міма сваёй шафы на балкон (каб моль не падгледзела!), падвесіла валёнкі на цвік. Пакорпаўшыся сярод бутэлчак з бытавой хіміяй, я знайшла-такі нешта ад молі і апырскала іх. Забягаючы наперад скажу, што па нейкім часе ў адным валёнку звіла гняздзечка птушачка, а ў другім — восы. І ў мяне адразу дадалося клопатаў з выхадам на балкон. Затое Адэля, бываючы ў мяне, заўсёды ўсцешна паглядала на валёнкі і не забывалася адзначыць, як мне пашанцавала, што маю такую верную і клапатлівую сяброўку, як яна.

Малюнкi Алены ЯРМОЛЕНКА

**Валянцін
ЛУКША**

Як нялёгка веды здабываць...

НАВІЧОК ПРЫЙШОЎ У КЛАС...

Неспакойны выпаў час —
Навічок прыйшоў у клас.
Заліваюцца дзяўчынкі
Чырванню без дайпрычыны.
Класны стараста Хвядос
Апускае долу нос,

Як пакрыўджаны сваяк,
Бо цяпер, што ні ўрок,
Пры «дзясятках» навічок.
Ён сабраны. Ён прыбраны.
Не ляціць, як апантаны,
У кароткі перапынак
На кагосьці спрыт абрынуць.
Сёння, ідучы дадому,
Шчыра дапамог старому.
І па даручэнні мамы
Тры разы хадзіў у краму.
На каток пабег пад вечар —
Ззяюць «дутьшы», як свечкі.
Ну, а потым, — от няшчасце! —
У двары праводзіў Насцю.
Дзе тут будзеш мець спакой? —
Ажаніцца ж можа з ёй!
Трэба будзе прасачыць,
Спіць наш новы ці не спіць?
Бо і заўтра, што ні ўрок,
Пры «дзясятках» навічок...
Трэба вывады рабіць —
На яго падобным быць!..

16 НА СЕКЦЫІ ДЗЮ-ДО

Клуб спартыўны — родны дом
Для дзятвы заўзятай.
Я на секцыю дзю-до
Крочу, як на свята.

Тут цікава, бы ў кіно,
Усё дакладна, гожа.
Апранаю кімано,
Ў залу уваходжу.

Трэнэр — слынны капітан —
Ён для ўсіх адкрыты.
Мае ён вышэйшы дан,
І вышэйшы тытул.

Чорны пояс мае ён —
Зайздрасць раздзірае.
Побач з ім, як чэмпіён,
Сёння выглядаю.

Я, нібы на мурагу, —
Дываночак мяккі.
Здачы даць цяпер змагу
Міцьку-задаваку.

Трэба волю гартаваць,
Дужым быць, рухавым,
Каб за гонар пастаяць,
За святую справу.

«БУСЛЯНЯ»

Румяніцца пачатак дня,
А мне даўно не спіцца, —
Ляціць праз поле «Бусляня»,
Зіхцяць на сонцы спіцы.

Мне свежы ветрык лашчыць
твар,
І валасы кудлаціць.
Я — уладар,
Я — гаспадар
Крылатага багацця.

Над касагорам дуб стары
У неба голле гоніць.
Мяне, я веру,
Камары
Ніколі не дагоняць.

Спрацацца з сябрам не хачу,
Я вырашу задачу
І самым першым прылячу
На «Бусляні» на дачу.

Я ноч прасплю без задніх ног,
Люляючы надзею, —
Падкажа новых сто дарог
Веласіпед надзейны.

ЛЮБІМЫ ЎРОК

У школе мы навідавоку,
 Быццам на парадзе.
 Усе любімыя урокі —
 Сёння у раскладзе.
 Скажам,
 На уроку працы
 Можна ўдасталь насмяцца.

Мы на ўроку фізкультуры
 Бабу снежную разбурым.

А на ўроку малявання
 Капнем фарбы ў дзённік Тані, —

Хай суседка меру знае —
 Крукам нос не задзірае.

Толькі словам
 Адмысловым
 Кліча ўрок англійскай мовы.
 Мы падручнікі адкрылі,
 А урок той адмянілі.

Я б прызнацца зараз мог, —
 Хай сябры ацэняць, —
 Мне мілей за ўсіх урок,
 Той, які адменяць.

ПАДАРУНАК ЛЁСУ

Прыўзняцца над сваёй лянотай цяжка —
На ўрокі нават не хапае сіл...
У школе быў я троечнік са стажам,
На лепшае даўно надзею сніў.

Я сніў:
Пяцёркі дзённік мой лагодзяць,
У пушчу збеглі тройкі нап्राстркі,
І шчасныя бацькі
Пры ўсім народзе
Мне падарылі новыя канькі,

Што больш не будзе за адзнакі сварак,
Маё жыццё —
Суладдзе пекнаты,
І што паднеслі мне ў кафэ «Фальварак»
За кошт дзяржавы трыццаць тры тарты.

Дамоў вяртаўся быццам у тумане, —
Вёз маладзкі мяне ў сваім вазку, —
А ля пад'езда трэццякляшка Таня
Адкрыта абцалоўвала шчаку...

На лёс я спадзяваўся недарэмна —
І ён маім памкненням паспрыяў...

Ўвялі дзесяцібальную сістэму,
І круглым я пяцёрачнікам стаў.

БАЦЬКОЎСКИ СХОД

Сэрца цісне цяжкаю падковай,
Зноў душы спакою не стае, —
Сёння ў школе пройдзе сход бацькоўскі,
«Подзвігі» адкрыюцца мае.

Як пачаў з пачварных двоек восень,
Як на ўроку спеваў рагатаў,
Як аднойчы ў рюкзаку прыносіў
У знямелы клас свайго ката.

Вось прайшла гадзіна.
І другая...
Ад чакання я зусім аціх, —
Косці дацямна перамываюць
Школьных злосных грэшнікаў усіх.

Пазяхнуў,
Пачухаў каля вуха,
«Цацкі нанач прыбіраць ці не?»
А цікава ўсё ж было б паслухаць,
Што на сходзе кажуць пра мяне.

Вечар ціха апускае вейкі,
Час пад «Калыханку» засынаць...

Тата з мамай зараз будуць ведаць,
Як нялёгка веды здабываць.

Малюнкi Веры БУЙВІДОВІЧ

«Энергія нашай будучыні»

У рамках інфармацыйна-адукацыйнай акцыі «Свет — у тваіх руках!»

Інфармацыйны цэнтр развіцця атамнай энергетыкі (РАТЭН) РУП «Дом прэсы» сумесна з рэдакцыямі часопісаў «Бярозка», «Маладосць», газеты «Зорька», пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі, Міністэрства энергетыкі і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, у 2011—2012 навучальным годзе праводзяць творчы конкурс для школьнікаў па пытаннях энергазберажэння, развіцця ядзернай энергетыкі і іншых новых перспектыўных відаў энергіі на тэму «Энергія нашай будучыні».

Мэта конкурсу — пашырэнне асветніцкай работы сярод дзяцей і падлеткаў па пытаннях энергазберажэння і экалогіі, развіцця ядзернай энергетыкі і новых перспектыўных відаў энергіі, будаўніцтва АЭС у Беларусі, як навукаёмістай вытворчасці сусветнага ўзроўню; садзейнічанне развіццю творчага патэнцыялу юных грамадзян Беларусі.

Фота Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Лепшыя творы, дасланыя на конкурс, будуць публікавацца на старонках часопісаў «Бярозка» і «Маладосць» (на беларускай мове) і на старонках газеты «Зорька» (на рускай мове).

Конкурс праводзіцца па наступных намінацыях:

- ★ апавяданне (казка, гумарэска);
- ★ верш;
- ★ эсэ;
- ★ малюнак (комікс, карыкатура).

Ад аднаго ўдзельніка могуць быць прыняты работы ў розных намінацыях.

Афармленне твораў:

Аўтар кожнай работы ўказвае сваё імя, прозвішча, узрост, месца вучобы, хатні адрас і кантактны тэлефон. Для налічэння аўтарскага гонара за апублікаваныя творы неабходна ўказаць пашпартныя звесткі (серыя, нумар, дзе, калі, кім выдадзены пашпарт, асабісты нумар).

Творы прадстаўляюцца ў электронным альбо папяровым выглядзе (літаратурныя творы, пажадана, у электронным варыянце):

✓творы на беларускай мове дасылаюцца на адрас часопіса «Бярозка»: 220034, г. Мінск, вул. Захарова, 19 (тэл. 288-24-62, e-mail: bjarozka@mail.ru.);

✓творы на рускай мове дасылаюцца на адрас газеты «Зорька»: 220013, г. Мінск, пр. Незалежнасці, 77 (тэл. 292-83-23, e-mail: zorka60@mail.ru);

✓малюнкі дасылаюцца на адрас Інфармацыйнага цэнтра РАТЭН РУП «Дом прэсы»: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-А, Прэс-цэнтр «Дома прэсы» (тэл. 287-17-90, 287-16-28; e-mail: public-рс@mail.ru).

Дасланыя на конкурс творы не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца. Арганізатары абавязуюцца інфармаваць аўтараў аб магчымай публікацыі.

Творы, дасланыя на конкурс, адбіраюць для публікацыі супрацоўнікі рэдакцый.

Крытэрыі ацэнкі твораў:

- ✓арыгінальнасць, навізна тэм, ракурсаў іх раскрыцця і выкарыстаных мастацкіх прыёмаў;
- ✓яркасць і самабытнасць;
- ✓дасканаласць мастацкага стылю;
- ✓кампазіцыйная цэласнасць твораў;
- ✓агульны культурны і інтэлектуальны ўзровень аўтара.

Штомесячна ў межах мерапрыемстваў інфармацыйнай акцыі «Свет — у тваіх руках!» у агульнаадукацыйных установах краіны будзе аналізавацца ход творчага конкурсу, адбудуцца знаёмствы з аўтарамі лепшых апублікаваных твораў.

Найбольш актыўныя ўдзельнікі творчага конкурсу «Энергія нашай будучыні» будуць узнагароджаны дыпламамі і атрымаюць у падарунак кнігі з аўтографамі знакамітых беларускіх пісьменнікаў і паэтаў на Міжнароднай спецыялізаванай выстаўцы «СМІ ў Беларусі» (май 2012 г.).

Па выніках конкурсу будзе выдадзены зборнік, складзены з твораў-пераможцаў.

Інфармацыю аб конкурсе можна атрымаць на сайтах Прэс-цэнтра «Дома прэсы» dompressy.by, часопіса «Бярозка» bjarozka.lim.by, газеты «Зорька» zorka.by, а таксама па тэлефонах 287-17-90, 292-83-23, 288-24-62.

Цімошка

Мікалай ГРЭБНЕЎ

Летась у нашых краях гарэзавалі два ліўні. Аднаму з іх далі мянушку Касахлёт, другому — Градабой.

І чым не дагадзіла ім пара стрыжоў, што пасяліліся пад маім акном!

Раней за стрыжоў аблюбовалі новы дзевяціпавярховік на Хутарскай мы. У ранейшым жытле зрабілася цеснавата. Жонка, а пасля і ўнукі Дзяніс і Сашачка, што часцяком гасцявалі ў нас, зрабілі пэўную выснову: стрыжы падсяляюцца толькі да добрых людзей. Усіх цікавіла: як яны маглі здагадацца?

Той акалічнасцю, што птушкі абралі менавіта акно майго спальнага пакоя, я ганарыўся, але сціпла, не дэманструючы сваёй выключнасці. Ды і то зусім нядоўга. Таму што не ведаю, ці змог бы зрабіць гэтак жа, як зрабілі блізкія для мяне людзі: рызыкаваць сабою дзеля безабароннай істоты, ці, не разважаючы, выказаць шчырую дабрадзейнасць, ці, напрыклад, цалкам не звяртаць увагі на тое, як яе будзе ацэньваць публіка...

У тую майскую раніцу я прачнуўся ад неверагоднага крыку, што нарабіла за акном пара стрыжоў.

«Ну знайшлі месца, якое падыходзіць для гнязда, і добра! — пагадзіўся я з наваёламі. — Але навошта ж пустазвоўніць і перашкаджаць людзям спаць?»

У несціханым стрыжовым шчабятанні не было перапынку. Цікава, для чаго прырода так зрабіла?

«Вось у вераб'я, напрыклад, адзін «чырык» у хвілінку і тое не заўсёды, і нічога — даволі», — дзівіўся я.

Калі нават зусім не ведаць птушынай мовы, дык толькі па інтанацыях вызначыць лёгка: радасная яна ці не. Кожнае наваселле — клопат бясконцы. Тут падобна на тое, што ў радасць!

Як у нас, напрыклад... І з гэтай думкі я лёгка «з'ехаў» на бясконцыя сямейныя размовы пра тое, як нам выключна пашанцавала літаральна ва ўсім! Ад дома, дзе засталіся жыць унукі з бацькамі, да нас рукой падаць. І назва вуліцы «Хутарская» мілагучная, не параўнаць з галоўнай магістраллю ў гэтым мікрараёне — язык паламаеш, пакуль вымавіш. Мы выбралі дзвяты паверх — таксама добра. Лепш за першы не толькі таму, што камароў няма: там у вокнах насупраць — гаражны кааператыў.

Затое тут — неабсяжная прастора: шырачэзная даліна левабярэжжа Тускары, а бліжэй да горада Ямская слабада, спрадвеку тут сустрэчы-праводзіны. У Маскву і назад ідуць цягнікі, падобныя на цацкі. Машын на аўтастрадзе столькі, што нават уначы чарада агнёў. Яшчэ больш іх будзе — неўзабаве адбудзецца Корэнскі кірмаш.

З правага боку і далей ажно да лесу — аэрадром. Адночы ў святочны дзень тут прызямляліся і падымаліся ўверх «Стрыжы» — знакімы экіпаж ваенных лётчыкаў.

Адзінае, чаго няма ў гэтых мясцінах — караблёў і катэраў. Хоць мора, вунь яно, за лесам — шырокая паласа вадасховішча. І рака, вядома, ёсць... Дзяніс сярод дачнага масіва нават без бінокля адшукаў наш дамок. Мы жылі там улетку, хадзілі на рыбу. Марылі нават: на лодцы, а яшчэ лепш змайстраваць плот, спусціцца па рацэ і прычаліць да берага ўнізе, якраз насупраць нашага дома.

І гэта ўжо будзе правы бераг Тускары. Крутаяр — гэткую назву прыдумалі мы з Аляксандрай, памятаючы глыбокія яры і пакручастыя ўзгоркі. Найбліжэйшы да нас, жаўталобы, непрыступны, нібыта магутны звер цуда-юда, у шыкоўным футры з дрэў і хмызняку, прыпаў да Тускары папіць вадзіцы, ды так і застаўся. Мы з унучкай расказвалі ўсім гэту незвычайную легенду, хоць і запазычаную ў пэўным сэнсе ў рускіх казачнікаў, але вельмі прыгожую.

— Гэта таму, што вада не абы якая, а са святых крыніц, — зрабіла свой уклад у адраджэнне і развіццё мясцовага фальклору наша бабуля, і мы яе словы ўспрынялі з удзячнасцю і разуменнем, ведаючы, як яна любіць Карэнную пустынь. І мае намер прайсці з Хрэсным ходам ву-унь ад той царквы да Тазава. Крыху далей па гэтым шляху на ўзгорку белай свечкай узвышаецца званіца яшчэ аднаго храма. Гэта Свабода — невялікае ўтульнае старадаўняе селішча.

Тут, на самым адхоне, велічна ўзносяцца будынкі, зіхаціць золата купалоў на фоне дзівоснага наваколля — узвышаецца адроджаны манастыр, вядомы ва ўсіх праваслаўных краях. Адсюль, з крыніц крыштальнай чысціні, набіраецца моцы прыгажун Тускар.

А на самым узгорку, дзе мы з унукам былі неаднойчы, месціцца вайсковая святыня — штаб Ракасоўскага, славутага палкаводца Курскай бітвы.

24 «Аднак жа!..» — апамятаўся я, выбіраючыся да акна з ложка, і пачаў разглядаць сваіх мітуслівых і вясёлых гасцей. Здзівіўся было, але адразу ж здагадаўся, чаму ў стрыжоў, убраных у чорныя шапачкі і элегантныя фракі, нечакана ружовыя, а не бялюткія кашулькі. Ружовымі фарбамі адбівалася святло ў акне!

Акурат у тую хвіліну ўзыходзіла сонца! Малінавы пернік зіхацеў рубінамі і золатам, нібыта на дражджах ператвараючыся ў пышны каравай, а пасля зрабіўся круглым ззяючым блінам.

Я захапіўся «хлебнымі» фарбамі паступова, але не беспадстаўна: у далечыні сціпла ў суседстве з сонцам вымалёўваўся сваімі абрысамі звычайны элеватар.

Кожны мой дзень цяпер пачынаўся надзіва прыгожа: у суправаджэнні поўных радасці абнаўлення стрыжовых песень. Натхнення і энергіі мне ставала да заходу сонца.

Тэмп будаўніцтва стрыжовага дамка ўсё паскараліся. Цікаўнасць мая не мела межаў: высоўваючыся з відэакамерай праз акно, я намагаўся разгледзець у аб'ектыў новабудуёлю. Аснова ляпілася «не як у людзей», а знізу ўверх, уваход вымалёўваўся пад столлю, «дах» акругляўся верхавінай уніз.

Стрыжы зляцелі, панесліся прэч, але ўжо праз паўхвіліны вярнуліся, атакуючы мяне — няпрошанага гасця. Я прычыніў фортку, пакінуў камеру на падаконніку раструбам уверх, але чарада не магла супакоіцца.

Стрыжы прымалі відэаканеру за кошку? І сапраўды: я прыбраў яе — птушкі вярнуліся да сваіх штодзённых клопатаў.

Неабачліва падзяліўся гэтым маленькім адкрыццём з жонкай. Мне зараз жа загадалі замацаваць нарэшце карніз і павесіць фіранкі!

Замалёўкі пра тое, як нараджаецца дзень, давялося прыпыніць. Да заканчэння было далёка, але я мусіў перасяліцца на дачу. Так адбывалася штогод на самым пачатку лета. А цяпер гэта лічылася пільнай неабходнасцю таму, што ў стрыжоў, мяркуючы па ўсім, з'явіліся нашчадкі і адчыняць фортку не рэкамендавалася.

Аднойчы патэлефанавала жонка і збянтэжана паведаміла:

— У нас бяда! — сказала яна і схямнулася: — Ты толькі не хвалюйся, усе жывыя і здаровыя. Тут вось у стрыжоў гняздо зверху падмачылася і ўтварылася дзірка, невялікая. Іхніх дарадцаў паналяцела багата, але яны толькі шчабечуць, залепліваць не збіраюцца. Баюся, гняздо кінуць, а там жа ж дзеткі... Карацей кажучы, едзеце ці не? Ці трэба вам спяшацца? Ну, добра, сама палезу!..

Я ведаў, як жонка баіцца вышыні, асцерагаецца нават балкона. І таму ў пагрозу, безумоўна, не паверыў. Спраба прымусіць нас варушыцца цалкам зразумелая. Тым не менш ехаць давялося. Галоўнае, думаў я ўжо па дарозе, ці прымуць стрыжы паслугі выратавальнікаў.

Ледзьве не паспрачаўся на гэты конт з Дзянісам. Я, безумоўна, меў такі-сякі жыццёвы досвед, але ў гэтых справах нікага, і таму

моўчкі наракаў сам на сябе: адкуль гэтая ўпэўненасць у найлепшым выніку?! Сцвярджаць нешта, не маючы падстаў — якая легкадумнасць!

І вось нарэшце мы дома. Чакаў я ўбачыць што заўгодна, толькі не тое, што ўбачыў. Жонка высунулася ў акно і нешта майстравала-рабіла з гняздом, трымаючыся толькі за верх прыадчыненай у пакой рамы.

Жах, адчай, страх!..

Гэта пасля мы моцна пасварыліся!..

А ў тое імгненне ў мяне хапіла вытрымкі на роўны і спакойны голас: — Ну вось, бабуля, выратавальнікі прыехалі. Паглядзім, як і што ў нас тут. Ціхенька злазь, мы цябе заменім.

— Усё ўжо! Прасіла ж як мага хутчэй! Дзірку заляпіла, на вуліцы гліну знайшла ды зямліцы падмяшала... І трэба было ўсяго толькі крыху больш за грэцкі арэх.

Я дапамог жонцы спусціцца з падаконня. І тут ужо, не саромеючыся, даў сабе волю, ацэньваючы падзею, а пасля і жончын учынак: «Вось каб я быў на месцы стрыжоў, ты б гэтак не рупілася!»

Бывае такое, відаць, з кожным: але ўсё ж загадкава, як гэта язык не пагаджаецца з думкамі: сказаў тое, пра што нават думаць не хацелася...

Сварка тым не менш не перашкодзіла нам прычыніць акно, завесіць яго фіранкай і чакаць стрыжоў.

— Ты не сярдуй, га? Я сама ўсё зразумела і ўсвядоміла, але толькі вось зараз...

Я быў надта ж злосны, і мая злосць трымалася да таго моманту, пакуль Дзяніс, які дзяжурў за фіранкай, не ўскочыў раптам у кухню і гучным шэптам паведаміў: «Усё! Стрыж у гняздо заляцеў!»

Мы зноў сабраліся ў спальным пакоі. Ціхая ўрачыстасць чаргавалася каментарыямі ўнука:

— Вось зноў прыляцеў, яны, відаць, камарыкаў носяць...

Я паглядаў на жонку. Нязвыкла ціхмяная, яна сядзела, паклаўшы рукі на калені. Не цяжка было здагадацца, што ў тыя хвіліны было ў яе на душы. І я прабачаўся за спазненне, непаваротлівасць. Ёй ад гэтага, відаць, лягчэй не зрабілася, але жонка ачомалася:

— І чаго гэта раптам захацелася табе апынуцца на месцы стрыжоў? Ты ж не дзіця малое, ву-унь які вялікі і дужы.

Я не пачуў іроніі, зразумеў, што мне не даравалі, аднак не ведаў, што ёй адказаць. Зрэшты, як і Дзянісу, калі мы з ім вярталіся ў «Лазурнае», на рэпліку, што лунала ў паветры: «Ну, дзед, я ж казаў, што

26 ўсё будзе добра!» Аднак ён прамаўчаў, і мне здаецца, я ведаю, чаму. Нягледзячы на вялікую розніцу ў гадах — Дзяніс перайшоў яшчэ толькі ў шосты клас, я ж у званні яго дзеда дасягнуў неакрэсленага ўзросту — паміж сабой мы былі па-мужчынску на-роўных. Ён разумеў, бясспрэчна, што я трапіў у няёмкае становішча, і, відаць, мяне шкадаваў.

У нас былі агульныя клопаты і турботы, таму ўсё часцей і нашы думкі супадалі. Калі, напрыклад, чалавек ведае і ўмее рабіць тое, што важна і патрэбна кожны дзень, яму лягчэй калі не пазбегнуць, дык пераадолець цяжкасці. Але бываюць не толькі прыемныя нечаканасці, але і нечаканыя засмучэнні! Трэба рыхтавацца! Але як? Не будзеш жа сядзець і ўгадваць наперад тое, чаго і сам не ведаеш. Мы вырашылі, што калі нам і трэба трэніраваць кемлівасць, моц духу і цела, дык больш за ўсё нязведанага для нас у суседнім лесе, праз які цячэ Тускар.

Напачатку мы, байцы-выратавальнікі, даследавалі і нанеслі на карту прагалы, сцяжыны, асобыя прыкметы.

У наступны раз праклалі шлях па левым беразе і арыентаваліся пры гэтым у пошуках поўдня-поўначы. Пасля звяралі свой малюнак з картаграфічным. Дзяніс першым зрабіў выснову, што ўсё гэта цікава, як і камп'ютар.

Апошні паход быў больш складаны: мы вырашылі перасячы на самай вялікай хуткасці лес і рэчку да правага берага без прагалаў, сцяжын і броду. Хвілін праз дваццаць мы спыніліся, я — каб аддыхацца, а Дзяніс — каб зверыць курс, як раптам вецер затрапятаў у шатах дрэў, а нейзабаве, мяркуючы па верхавінах, вызначыўся яго заходні накірунак. На горад. Сабраліся хмары, буйнымі кроплямі забарабаніў дождж.

У завулках мы пачулі, як загулі высакавольтныя правады, вецер ужо напоўніцу злачынстваваў у садзе, дзе паабсыпалася палова яблыкаў. Электрасетка была выключана, і наш радыётэлефон не дзейнічаў. У такую вільгаць і холад лепш за ўсё вярнуцца ў горад: ці мала што, можа там патрабуецца дапамога. Гэтым разам рушылі не марудзячы. Раптам машыну, і дарогу, і ўсё вакол абсыпала

белым гарохам — град! Сапраўдны Градабой, прыдумаў я імя непагадзі. Ён ішоў у горад з усходу тым жа шляхам, які працерабіў ягоны старэйшы брат Касакхлест. Дзяніс ухапіўся за поручань дзвярэй. Ён так і не зняў заплечніка, павярнуў бейсболку на манер бесказыркі, нібыта падрыхтаваўся да дэсанта і запытаў толькі пра тое, што непакоіла і мяне: «Як там нашы стрыжы?»

Нас падганялі нядобрыя прадчуванні, мы не паехалі дамоў да Дзяніскі, а павярнулі на Хутарскую. Нас сустрэлі жонка і Аляксандра, але яны яшчэ не ведалі пра

тое, што стрыжовае гняздо разбурана да такой ступені, што ад яго засталася толькі верхняя частка.

Як толькі мы на парог — яны з навіной.

— Толькі залева з градам спыніліся — выходжу на балкон, — расказвала жонка, — не адразу зразумела, што гэта стрыж. На падлозе ў лужынцы стаіць на дзвюх ножках нейкая незвычайная істота. Паглядзела — ды гэта ж стрыж! І не ляціць, мокры ўвесь. Я яго ў рукі — ён дзяўбе пальцы. Пасадзіла пад рэштата, сядзіць, высыхае. Аляксандра побач — сядзелкай.

Мы паспяхаліся не на балкон, а ў спальны пакой да акна і ўбачылі тое, што нарабіў Градабой.

Без слоў было зразумела — наш стрыж трапіў у бяду і шукаў паратунку. Нават не стрыж, а стрыжаня! Калі знялі рэштата — вырашылі даць яму свабоду, але ён ляцець ад нас не збіраўся.

— З намі хоча жыць. Так цікавей, калі ўсе разам, — зрабіла выснову Аляксандра.

— Ён яшчэ не абсох, — сказаў Дзяніс. Унук усё больш сур'ёзна ставіўся да таго, што адбывалася.

— Яго б пакарміць. Бабуля, — просіць Саша, — можа, дамо яму што смачненькае — торцік ці блінок?

— Гэта ж табе не курыца і нават не сінічка. Яму камары трэба, — зноў прасвятліў сітуацыю Дзяніс.

— Але ж на нашым паверсе іх няма, не вядуцца...

І дзеці адразу ж накіраваліся на двор — паляваць на камароў. Аляксандра трошкі падумала і згадзілася быць прынадай, а Дзяніс — як жа! — паляўнічым.

Неўзабаве яны вярнуліся са здабычай, але стрыж «на дзічыну» і вокам не міргнуў.

Мы загаварылі пра тое, што стрыжы любяць сядзець на правадах, таму што нават з даху узлятаць ім цяжка. Вырашылі як мага тужэй нацягнуць вяроўку для бялізны ці пасадзіць стрыжаня на антэну радыётэлефона. Я з'явіўся з камерай, каб сфатаграфавач першы палёт. Мы і вохнуць не паспелі, як стрыж — можа, камеры спалохаўся — кульнуўся з аконнай дошкі і толькі ўнізе, бліжэй да зямлі, выпрастаў крылцы і сеў на сцяжыну паміж гаражом і таполяй.

— Сеў на сцяжынку!..

— Маленькі Цімошка! — падхапіла дасціпная Аляксандра. — А давайце назавём нашага стрыжаня Цімошкам.

З яе прапановай, цалкам слушнай, усе адразу ж пагадзіліся.

...Неверагодныя падзеі, калі здараюцца, цягнуць следам новыя нечаканасці.

Так адбылося і гэтым разам. Мы яшчэ не паспелі абмеркаваць сітуацыю і прыняць рашэнне, як яно прыйшло само па сабе.

Самая пільная з нас, Аляксандра, першая заўважыла небяспеку, нягледзячы на тое, што нават на дыбачках ледзь-ледзь магла зірнуць за балкон, і ўсклікнула:

— Глядзіце, котка да стрыжа паўзе!

Мы ўбачылі метрах у дзесяці кудлатую шэрую котку. Яна крадком падпаўзала да сваёй ахвяры.

На роздум і разважанні не было ні хвіліны. Першым прыняў правільнае рашэнне Дзяніс. Ён кумільгом кінуўся ў калідор, да ліфта, да выхаду... Бабуля так расхвалялася, што пайшла на кухню піць валяр'янку.

А мы ўшчалі шум і гам. Відавочна лепш за ўсіх гэта рабіла Аляксандра. Пазней, разважаючы з прычыны гэтай неймавернай прыгоды, мы зрабілі выснову, што калі б не яна, нават Дзяніс, нягледзячы на ўвесь спрыт, не паспеў бы.

Я ж збянтэжыўся і ніяк не мог крычаць на ўсю моц свайго горла прыкладна наступнае:

— Эге-гей, разбойніца-котка, прэч са сцяжынкі, не чапай Цімошку!

Адзінае, на што я быў здатны — размахваў чырвоным ручніком, які трапіўся пад руку. Котка раз-пораз спынялася, пазірала на нас знізу ўверх і ўжо была ў трох метрах ад стрыжання, як з-за дома з'явіўся Дзяніс і з баявым поклічам бег да таполі.

Котка vyrатавалася ўцёкамі. А стрыжання, трохі абараняючыся дзюбай, спадзяваўся на літасць vyrатавальніка, і неўзабаве мы вярнуліся да таго, з чаго пачаўся гэты эпізод — з чакання палёту.

Тым часам неба вызвалілася ад атачэння, якое суправаджала Градабоя, і на ўсю моц заззяла сонейка.

Усе ўзрадваліся, асабліва стрыжы. Яны закружыліся ў гэткай вясёлай каруселі, што неўзабаве стала зразумела: знізу яны звычайна лавілі ўсялякую жужаліцу, якая стаілася ў траве і ў кустах, а верхні пункт іхняй арбіты — наш балкон, а больш дакладна — стрыжання, які сядзеў на краёчку карніза.

Не дамаўляючыся, мы хуценька, замянаючы адно аднаму, накіраваліся ў пакой і з гэтай прычыны не ўбачылі, як нашага Цімошку захапіла стрыжыная чарада.

Бабуля яшчэ нават не зачыніла балконныя дзверы і сумна паведаміла:

— Усё, стрыж паляцеў!

— Шкада, — ціха сказала Аляксандра.

І ўсе засумавалі, хоць кожны разумеў, што варта толькі радавацца.

— Цімошка пад рэшатам ніяк не мог высахнуць, а вось сонейка яго адразу сагрэла, — заўважыла Аляксандра.

— Вой, што было б, калі б яго ад коткі не ўратавалі, — казалі пра свае перажыванні бабуля... і Дзяніс. — Я так спалохаўся, думаў, не паспею...

У агульным суцязэнні я не быў выключэннем. Але пасля, думаючы пра ўсё, што адбылося, не мог не ўсвядоміць: чакаючы чагосьці больш узнёслага і значнага, я ігнараваў «малое», без чаго, вядома, сапраўды вялікае не здараецца. Каб выправіцца, не толькі чакаў, але і знаходзіў зручныя моманты, і штораз тое была ўжо зусім іншая гісторыя.

А стрыжы паляцелі. Нікім незаўважаныя...

Пад вясну ўзгадвалі ўсё часцей, цікавячыся адно ў аднаго:

— Як там наш Цімошка?

— А ён вернецца сюды ці ў іншае месца? — дапытвала Аляксандра кожнага з нас.

Дзяніс разважаў, стасуючыся з логікай:

— Нават рыба і тая знаходзіць не якую іншую, а толькі сваю рэчку. Чым гэта Цімошка горшы за рыбу? Вернецца! — пераконваў ён.

— Вось убачыць гняздо разбуранае, і жыць тут не захоча, — сумнявалася бабуля. — А прыляцець дык ён прыляціць, трэба толькі, каб хтосьці яго вельмі чакаў...

Я таксама так думаў, кіруючыся жыццёвым вопытам: якім бы ні быў цяжкім шлях, яго можна пераадолець, і не мае значэння — малая птушка гэта ці чалавек, бо самая магутная з усіх сіл — імкненне да свайго дома, да месца, дзе гадаваўся і жыў, дзе чакаюць цябе.

Хоць я і чакаў гасцей, але прыляцелі яны нечакана! У прыдчыненае акно раптам паліліся запальныя, пералівістыя гукі маленькага аркестра, які выконваў выдатную сімфонію радасці жыцця...

Я падскочыў і стаіўся за фіранкай. Зусім не таму, што мне гэтак захацелася — не сумняваўся нават, — гэта быў Цімошка са сваёй спадарожніцай, мяркуючы па ягоным аповедзе: вось тут тыя самыя цудоўныя мясціны, дзе ён нарадзіўся і вырас. А суседзі — гэта ўжо праверана — людзі добрыя. І паколькі палова дамка ўсё ж такі захавалася — не будзем марнаваць час...

Цімошка неўзабаве прыляцеў з камячком гразі. Сяброўка энергічна раіла, дзе для яго самае прыдатнае месца, а пасля разам радаваліся, як добра атрымалася...

...Ледзьве хапіла цярплівасці: дачакаўся, калі сонейка на хвіліну апусцілася на элеватар, прыхарошваючыся пасля сну румянамі, набраў тэлефонны нумар, засведчыў сыну, што раніца добрая, і папрасіў пабудзіць унукаў.

— Так рана! На рыбалку, здаецца, дамовы не было, ці штосьці здарылася?

— Здарылася! Цімошка прыляцеў!

— Які Цімошка? Ці не той...

— Той самы!

*Пераклад на беларускую мову
Ірыны Качаткавай*

Настаўніца

Хведар ЖЫЧКА

— Табе, Леанід, трэба паўтарыць правіла скланення назоўнікаў жаночага роду, асабліва родны склон множнага ліку, — сказала настаўніца, аддаючы сшытак. — Я тут напісала словы, якія ты праскланяеш пісьмова. Заўтра праверу.

Лёня моўчкі ўзяў сшытак, зірнуў на ладны, ледзь не на ўсю старонку, слупок напісаных чырвоным чарнілам слоў і сумна падумаў: «Пачынаецца...»

Вольгу Захараўну ён пабойваўся. За яе, як яму думалася, залішняю строгасць. Летась яна часта выклікала яго да дошкі, прыдзіралася за почырк, прымушала нанова перапісваць дамашнія заданні. Цяпер жа з першых дзён заняткаў уздумала даваць на дом дадатковыя практыкаванні. І выбрала словы «печ», «хвоя», «лямп», «свечка», «брытва». Паспрабуй паставіць іх у родным склоне множнага ліку! Чаго, каго? Печаў ці пячэй? Лямпай ці лямп? Хвояў ці хвой? Галаву зломіш!..

І не адкруцішся ніяк: сказала, значыць — праверыць. Не любіць Вольга Захараўна кідаць словы на вецер.

Якраз сёння ў Лёні часу няма на тыя скланенні. Сёння яму абавязкова трэба з'ездзіць у магазін «Прырода» і купіць корм для рыбак — раніцай апошняю шчапоць высыпаў...

З такімі невясёлымі думкамі

прышоў Лёня дадому. Зірнуў на акварыум — і сэрца зашчымила. Бедныя рыбкі насіліся па паверхні вады, хапаючы апошнія крошчкі дафніі. «Зараз жа паеду, — вырашыў Лёня. — Пакуль маці прыйдзе з работы, вярнуся».

Наспех паабедаў, адлічыў грошы, каб хапіла на корм і на праезд, узяў падручнік па граматыцы: «У трамваі прабягу пра тыя скланенні...»

Якраз распагодзілася. Сонца выглянула з-за хмар і нібы рассунула іх сваімі праменьнямі. Весела ззяла пазалота на кронах ліп і клёнаў. Святлеў і дыміўся прыгрэты асфальт.

На трамвайным прыпынку Лёня разгарнуў падручнік, адшукаў патрэбную старонку, пачаў чытаць правіла. Але падышоў трамвай, і давалося загарнуць кніжку. Людзей у вагоне было многа. Лёня ніяк не мог прымасціцца ў які-небудзь кут, дзе б не штурхаліся. Так і не заглянуў у падручнік. «Назад буду ехаць, пастараюся сесці», — суцешыў сябе хлопчык.

А ў магазіне «Прырода» яго чакала новая непрыемнасць. Ля прылаўка стаяла вялізная чарга за нейкімі гаршкамі пад кветкі. «Аддзел кармоў, а прадаюць гаршкі», — у думках абурыўся Лёня. Ён памкнуўся прабіцца праз натоўп, паглядзець, ці ёсць дафнія і колькі яна каштуе, але мажныя цёткі адцёрлі яго назад. Давалося стаць у канец чаргі, чакаць.

Чарга пасоўвалася марудна, бо жанчыны былі занадта пераборлівыя, падоўгу круцілі ў руках пакрытыя зеленаватай поліўкай чарапкі, прыдзірліва разглядалі іх з усіх бакоў, знаходзілі толькі ім адным бачныя драпіны і няроўнасці. Лёня пазіраў на іх і ўсё больш злаваўся.

Нарэшце падышла чарга і да яго. І тут успомніў пра кніжку. «Вось дурань, можна было б за гэты час дзесяць разоў прачытаць тыя правілы. Цяпер жа позна...»

— Што? — зірнула на яго прадаўшчыца.

— Дафнія... Дафнія ў вас ёсць?

— Няма, хлопчык. Прыходзь у панядзелак. Наступны!

Да Лёні ніяк не даходзіла: як гэта — няма? Ён стаяў у чарзе, быў настроены купіць корм для сваіх рыбак, уяўляў, колькі гэта будзе — сто грамаў сушанай пацярухі, што некалі была маленькімі, ледзь прыкметнымі вадзянымі жучкамі. Як прынясе дамоў, пасыпле ў акварыум, і рыбкі прагна накінуцца на ежу...

А тут раптам — няма. Адно простае слова нібы аглушыла яго. Лёня стаяў і тупа глядзеў на прадаўшчыцу.

— Ідзі, хлопча, — злёгка падштурхнула яго нейкая жанчына. — Ідзі, не перашкаджай.

— Леанід, пачакай!

Хлопчык уздрыгнуў. З тысячы галасоў ён пазнаў бы гэты голас. Толькі адна Вольга Захараўна звала яго Леанідам, толькі яна адна можа так настойліва загадваць: «Пачакай!» І цяпер ужо нікуды не дзе-нешся, будзеш чакаць — такую сілу мае голас настаўніцы.

Лёня неахвотна павярнуў галаву, зірнуў на настаўніцу.

— Пачакай, кажу. Куплю вось гаршкі, — цяпер гаварыла яна ўжо цішэй, не тым загадным тонам.

Вольга Захараўна не выбірала гаршкі, узяла два самыя крайнія, неяк паспешліва паклала іх у гаспадарчую сумку, падышла да Лёні, які стаяў ля дзвярэй:

— Хадзем да мяне, я тут блізка жыву. У майго Віталіка знойдзецца дафнія. Запаслівы ён.

— Ды не... Ды я... — спрабаваў адмовіцца Лёня.

— Хадзем, Леанід!

Гэта зноў быў загад. Не выканаць яго Лёня не мог.

Яны прайшлі адзін квартал па праспекце, звярнулі налева, перасеклі густа ўсаджаны маладымі дрэўцамі двор.

— Вось тут я і жыву, на другім паверсе, — паказала настаўніца.

Дзверы ім адчыніў мужчына ў сіняй клятчастай кашулі з закасанымі рукавамі.

— Сустракай, Сяргей, госця, — сказала яму Вольга Захараўна і ўжо да абодвух: — Знаёмцеся. Гэта, — паказала на Лёню, — мой вучань Леанід Пікулік. А гэта, — ківок на мужчыну, — мой муж Сяргей Апанасавіч, інжынер і летуценнік. Марыць пабудоваць вечны рухавік, наперакор усім законам фізікі.

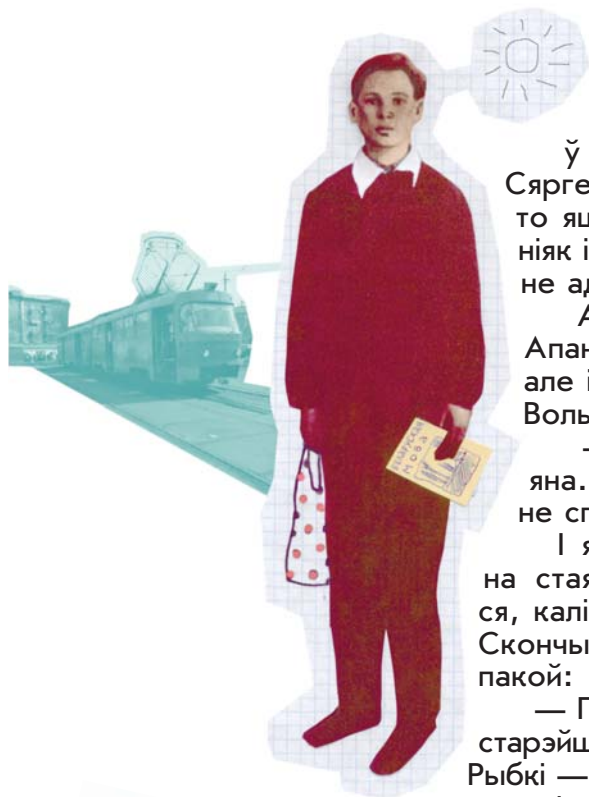
Сяргей Апанасавіч павёў Лёню ў залу, усадзіў на зэдлік. Адчуваў сябе Лёня ніякавата, не ведаў, куды дзецць падручнік, перакладваў яго з рукі ў руку, стараючыся трымаць так, каб Сяргей Апанасавіч не ўбачыў назвы кнігі, а то яшчэ пачне распытваць пра вучобу. Як-ніяк інжынер, задасць такое пытанне, што і не адкажаш...

Аднак трывога была дарэмная. Сяргей Апанасавіч не толькі не задаваў пытанняў, але і слова не прамовіў, пакуль не зайшла Вольга Захараўна.

— Я так і ведала, — усміхнулася яна. — Сабраліся два маўчуны. Гаспадар і не спытае, чаго прыйшоў госць.

І яна расказала мужу, як Лёня дарэмна стаяў у чарзе за кормам, як засмуціўся, калі сказалі, што дафніі няма ў продажы. Скончыўшы расказ, запрасіла Лёню ў другі пакой:

— Паглядзі Віталікаў акварыум. Віталік старэйшы за цябе, у дзвяты клас ходзіць. Рыбкі — яго любімы занятак. З першага класа разводзіць.

У Віталіка быў не адзін, а тры акварыумы. Якіх толькі рыбак там не было! Залатыя і інія, даўгацелыя і кароценькія — адна галава ды хвост, з каляровымі плаўнікамі і падобныя да змей. Вольга Захараўна расказвала пра звычкі кожнай з іх, называла пароды. Назвы былі не нашы, замежнага паходжання, і Лёня, як ні стараўся, не змог запомніць тых мудрагелістых слоў. Чакаў, што настаўніца запытае пра ягоны акварыум, а ён жа не ведае нават, як завуцца яго рыбки, — толькі сёлета пачаў разводзіць, узяў у суседа некалькі малявак.

Вольга Захараўна нібы адчула яго трывогу, нічога не пытала. Адсыпала ў газету з запасаў сына добрую жменю дафніі, парайла на развітанне:

— Абавязкова пазнаёмся з Віталікам. Ён навучыць, як ваду мяняць, чым карміць рыбак. І малявак дасць. Прыходзь у нядзелю.

Лёня падзякаваў за ўсё і заспяшаўся дамоў. Яму было прыемна, што Вольга Захараўна выручыла з кормам, запрасіла ў госці. Але ж заўтра ў клас яна прыйдзе настаўніцай, якая патрабуе ад кожнага, каб вучыў урокі. Тым больш ад яго, Лёні, якому задала дадатковае практыкаванне.

Да цямна сядзеў Лёня над падручнікамі, скланяў «печ», «лямпу», «хвою» і «брытву».

Затое назаўтра ў школу ішоў са спакойнай душой. І чамусьці з ецярпеннем чакаў урока беларускай мовы. А калі ён пачаўся, хацелася, каб Вольга Захараўна хутчэй выклікала яго.

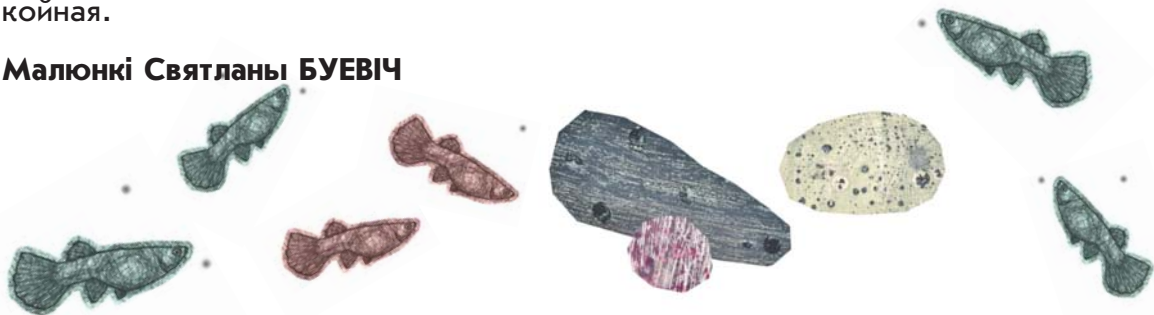
Настаўніца ж не спяшалася. Выклікала двух вучняў і пачала тлумачыць новы матэрыял. А на Лёню нават не зірнула. «Першы раз не стрымала свайго слова. Відаць, думае, што я не паспеў учора, шкадуе па знаёмству», — пачынаў злавацца Лёня. І калі празвінеў званок з урока, не сцярпеў, падняў руку:

— Вольга Захараўна...

— Леанід! — строга абарвала яго настаўніца. — Ведаю, што ты выканаў маё заданне, навучыўся скланяць назоўнікі жаночага роду.

Загарнула журнал і выйшла з класа, як заўсёды, гордая і спакойная.

Малюнкi Святланы БУЕВІЧ

34 Міхась СТРАЛЬЦОЎ

* * *

Пад шоргат кропель дажджавых
Ён з тэлефоннай будкі бачыў,
Як па галінах верхавых
Зялёны вецер пругка скача.

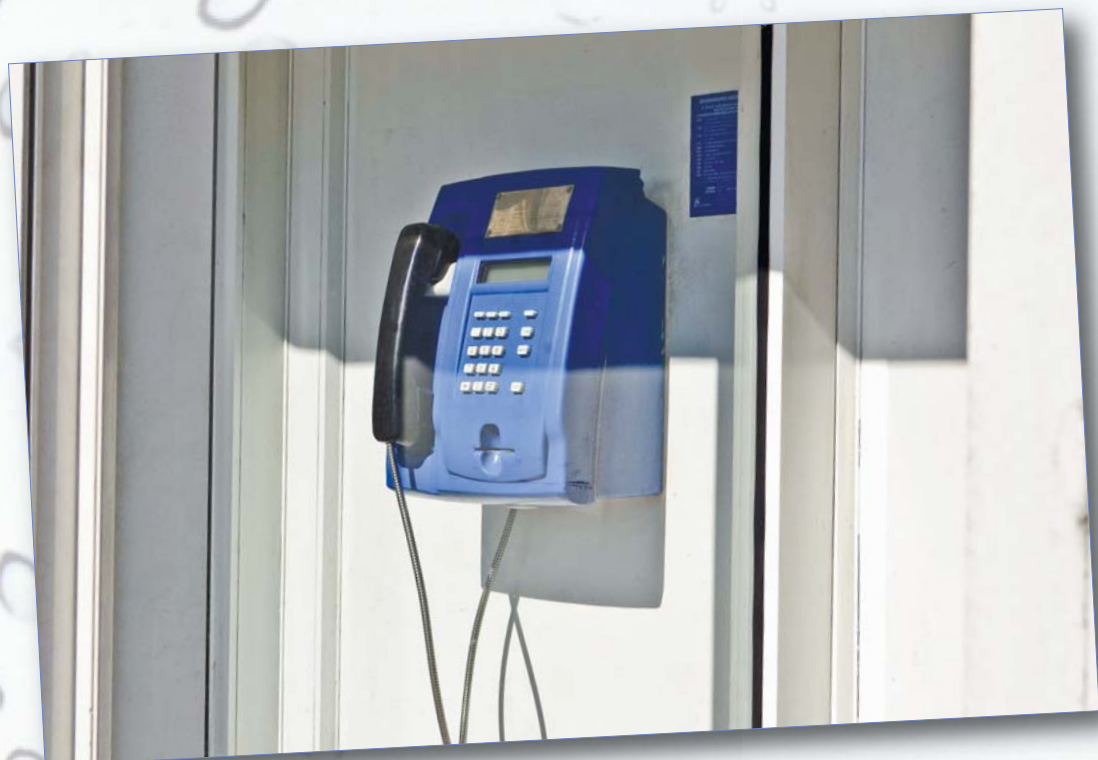
Ён наглядаў. Ён не спяшаў.
Нішто пагляд не абражала.
Як бы лячылася душа,
Яе як быццам суцяшала,

Што вецер згоды не пытаў —
Шалеў над горадам — і, ніцы,
Ужо на вулках шкуматаў
Плашчы, кашулі і спадніцы.

І ў гэтай будцы пад дажджом,
У нейкай распачы вялікай,
Сябе за даўнім рубяжом
Убачыў ён — і не паклікаў.

Не мог. А мо не захацеў.
Не абазваўся нейкім знакам.
А той у дзіўнай віднаце
Ці то ўсміхаўся, ці то плакаў...

І ў гэтым горадзе чужым,
Які ягоным быў калісьці,
Ішлі інакшыя дажджы,
Іначай трапятала лісце.

Вавёрчын Званочак

Галіна ПШОНИК

Алеся малявала. На адным аркушы паперы памяркоўна размясціліся і горы, і возера, і дрэвы, і птушкі. І на ўсё гэта падалі вялікія кроплі рознакаляровага дажджу.

— Цікава атрымліваецца, — у пакой увайшла бабуля і зірнула на працу ўнучкі.

— Я нікому не збіралася паказваць, — нечакана ўскіпела Алеся і абмакнула пэндзлік у чорную фарбу. Праз паўхвіліны жыццярадасны пейзаж ператварыўся ў змрочную пляму.

— Навошта ты так, Алесенька? Было ж прыгожа, — пайшла з пакоя расхваляваная бабуля.

«І сапраўды — навошта? — падумала Алеся. — І малюнак сапсавала, і бабулю засмуціла».

Дзверы зноў адчыніліся.

— Алеся, што атрымліваецца: вачэра ўжо гатова, ты сядзіш малюеш, а цацкі раскіданы па ўсёй падлозе?! — абурылася мама.

— Надакучылі мне гэтыя цацкі! — раздражнёна кінула Алеся і з усёй сілы пхнула нагой «забаўны цягнічок», які стаяў бліжэй за іншыя. Вертыкальнае кола рэльсаў, па якіх ездзіў цягнічок, калі яго заводзілі, адламалася ад асновы, і маленькія вагончыкі бездапаможна рассыпаліся па падлозе.

— Ну і што ты даказала? — холадна вымавіла мама і спакойна накіравалася на кухню.

36 «І сапраўды, што я даказала? — падумала Алеся. — Толькі сапсавала такую цудоўную цацку».

На грукат прыбег Янка, малодшы брат.

— Навошта ты зламала мой любімы цягнічок?! — гучна заплакаў Янка.

— Цябе тут толькі не хапала! — Алеся раззлавана штурхнула брата. Янка балюча ўдарыўся аб край стала. На яго ілбе пачаў надзімацца вялізны гузак. Пачуўшы плач малога, з кухні прыбеглі мама і бабуля.

— Чаму ты пакрыўдзіла Янку?! — закрычалі яны ў адзін голас.

«І сапраўды, чаму? — падумала Алеся. — Ён жа ўвогуле нічога дрэннага не зрабіў, а цяпер будзе вунь з якім гузаком хадзіць».

Дзяўчынка адмовілася ад вячэры і сумная, зусім без настрою, адправілася спаць.

А раніцай іх з Янкам разбудзіў тата:

— Памятаеце, які сёння дзень? Вось менавіта — субота. А ў суботу мы з вамі збіраліся ў парк.

— На атракцыёны! — радасна падхапілі Алеся з Янкам.

Да парка трэба было ехаць спачатку на аўтобусе, потым на метро, і калі яны дабраліся, перад многімі атракцыёнамі стаялі вялікія чэргі.

— З чаго пачнём? — пацікавіўся тата.

— З машынак, — папрасіў Янка.

— З каруселяў, — тут жа запырэчыла Алеся.

— Я б спыніўся на машынках — там чарга меншая, — выказаў сваё меркаванне тата.

— На машынкi я ўвогуле не пайду, — заўпарцілася Алеся.

— Як хочаш. Зоймем чаргу на каруселі, ты пасядзіш на лавачцы, а мы з Янкам пакатаемся на машынках, — прапанаваў тата.

Алеся села на лаўку і пачала шкадаваць, што паспешалася адмовіцца ад такога захапляючага атракцыёна.

— А гэта таму, што спачатку карысна падумаць, а потым гаварыць або рабіць, — пачула дзяўчынка ціхі, але надзіва прыемны мяккі голас.

Побач на лаўцы нікога не было, хіба што вось гэтая маленькая Вавёрачка, пэўна, з тых, каму ўсю зіму яны з Янкам прыносілі то семкі, то арэшкі, то сухарыкі.

— Я ж ведаю, ты добрая і спагадлівая дзяўчынка, — так, сапраўды, з ёй размаўляла Вавёрачка, — толькі яшчэ не навучылася кіраваць сваімі пачуццямі. Але магу табе дапамагчы.

— Як — дапамагчы?

— Бачыш, што ў мяне ў лапках?

— Жолуд.

— Так, але жолуд не просты. Гэта чароўны званочак. Як толькі ты збярэшся сказаць або зрабіць штосьці такое, аб чым абавязкова потым пашкадуеш, ён тут жа папырэдзіць сваім званам, каб ты спынілася і падумала. Трымай яго ў кішэні. Толькі не забывайся перакладаваць, калі будзеш мяняць вопратку. Недзе праз месяц карыстання

маім званочкам у цябе ўнутры павінен загучаць свой уласны, але ўжо нябачны. Тады мой прынясеш мне — ёсць жа і іншыя дзеці з гэтакімі ж цяжкасцямі, як у цябе.

— Дзякуй, Вавёрачка!

Вавёрачка спрытна саскочыла з лаўкі і імгненна ўскараскалася на высачэзную сасну. А да лаўкі падышлі тата з Янкам.

— Цяпер — на каруселі? — на ўсялякі выпадак удакладніў тата.

— На каруселі! — весела згадзілася Алеся.

Пасля каруселяў яны пакаталіся на «лодачках», пасля «лодачак» — на «ланцужках», пасля «ланцужкоў» — на «цягніку». А потым тату патэлефанавала мама і сказала, каб ехалі абедаць.

З парога па паху, які апанаваў усю кватэру, Алеся зразумела, што мама спякла любімы іх з Янкам яблычны пірог. Але...

— Хуценька мыйце рукі — і за стол, а то суп астыне, — сустрэла падарожнікаў мама.

«Не буду я ніякі суп — хачу пірог!» — ужо прыгатавалася запырэчыць Алеся, ды з кішэні пачуўся крыху прыглушаны, аднак, досыць выразны звон.

І дзяўчынка, быццам у кіно, убачыла знаёмую карціну: мама ўсё гучней і гуней настойвае на сваім, Янка таксама пачынае патрабаваць пірог, тата раздражнёна адсоўвае сваю талерку і выходзіць з кухні, яна, Алеся, спачатку крычыць, а потым плача. Настрой ва ўсіх сапсаваны. Есці пірог няма ніякага апетыту.

— Які ў нас сёння суп, мамачка? — удзячна сціскаючы ў кішэні званочка, Алеся без спрэчак села за стол.

На наступны дзень, у нядзелю, да іх у госці прыйшлі бабуля з дзядулем і, як звычайна, прынеслі падарункі. Алесі — завадную божую кароўку з рухомымі крыльцамі, Янку — заваднага жука з вачыма-лямпачкамі. Алеся — як звычайна — узяла абедзве цацкі і накіравалася ў дзіцячы пакой. Янка прыбег за ёй і паспрабаваў забраць свайго жука. Алеся ўжо збіралася адштурхнуць брата, каб першай азнаёміцца з абедзвюма новымі цацкамі, але тут з кішэні раздаўся ўжо знаёмы ціхі звон. І зноў дзяўчынка нібыта перанеслася на некалькі хвілін наперад. Паміж імі з Янкам завязваецца

38 бойка, яна атрымлівае верх, Янка гучна плача, у пакой прыбгаюць бабуля, дзядуля, мама і тата, усе сарамацяць Алесю, яна крыўдзіцца і забіваецца ў кут. Настрой ва ўсіх сапсаваны. Новыя цацкі ўжо нікога не радуюць.

— Бяры, Янка, свайго жука, — радуючыся вавёрчынаму званочку, Алесья працягнула брату цацку, у якой толькі паспела запаліць вочы-лямпацкі.

У панядзелак, вярнуўшыся з працы, тата дапамог Алесі вынесці на вуліцу новы веласіпед, які ёй сёлетняй зімой падарылі на дзень нараджэння.

Ледзь дзяўчынка зрабіла першы круг па іх вялікім двары, як да яе падышла лепшая сяброўка Палінка:

— Алеська, дай, калі ласка, пакатацца на тваім веласіпедзе.

— Я яшчэ сама ... — словы «не накаталася» ёй перашкодзіў вымавіць пільны вавёрчын званочак.

Алеська амаль увачавідкі ўбачыла сітуацыю, якая, прызнацца, ўжо не аднойчы паўтаралася. Палінка пакрыўджана надзімае вусны і горда адыходзіць да альтанкі, дзе сядзяць іншыя дзеці з іх двара. Алесі катацца пад іх асуджальнымі позіркамі зусім не цікава і нават неяк цяжка.

— Добра, Палінка. Давай тры кругі — ты, потым тры кругі — я. Будзем катацца па чарзе, — вырашыла Алесья.

Радасная Палінка ўдзячна прыняла руль з рук сяброўкі.

Увесь месяц ратаваў званочак Алесю ад учынкаў, пра якія яна потым абавязкова пашкадавала б.

Аднойчы, калі бацькоў не было дома, Алеся і Янка гулялі ў джунглі. Яны саставілі з усіх падаконнікаў кветкі і прабіраліся скрозь іх па «індзейскіх» сцежках. Што, сказаць па шчырасці, ім строга забаранялася. У ход пайшлі ўсе прыдатныя для гульні цацкі: леў, змяя, жыраф, слон. Было так весела, што Алеся з Янкам нават не заўважылі, хто з насельнікаў джунгляў пашкодзіў разгалістую «пальму», а ў звычайным жыцці — любімы мамін хларафітум (яна цаніла яго за здольнасць ачышчаць паветра).

Сястра з братам хуценька расставілі кветкі па падаконніках, а хларафітум пастараліся выпраміць, для чаго падграблі да падножка кветкі зямлі і ўшчыльнілі яе. Першай з работы прыйшла мама.

— Ой, што гэта здарылася з хларафітумам?! — зайшоўшы ў кухню, адразу занепакоілася яна. — Калі яму не хапае вады, то варта паліць і ён ачуняе. А калі яго падламалі, то трэба тэрмінова перасадзіць. Ці мог хто-небудзь пашкодзіць хларафітум? Не ведаеце, дзеці?

«Не ведаем», — так адказаць, зразумела, было прасцей за ўсё: ні папрокаў, ні пакарання. Але Алеся яскрава ўбачыла карціну: засохлая кветка, засмучаная мама, пусты кухонны падаконнік.

— Гэта мы зламалі хларафітум, — сумленна прызналася Алеся.

— Зноў у джунглі гулялі? Ну што ж, добра, што праўду сказалі. Зараз будзем ратаваць хларафітум, — нечакана спакойна сказала мама.

І тут Алеся раптам спахапілася, што не пачула знаёмага звону. Вавёрчын званочак застаўся ў кішэні курткі, ў якой яна ўчора гуляла на вуліцы! Значыць, спраўдзіліся словы Вавёрачкі: унутры ў Алесі з'явіўся свой, нябачны званочак, які цяпер стане дапамагаць ёй.

Неўзабаве пасля гэтага выпадку Алеся з татам і Янкам зноў выправіліся ў парк. На шляху да пляцоўкі з атракцыёнамі, непадалёк ад брукаванай дарожкі Алеся заўважыла знаёмую Вавёрачку. Гнуткая рыжанькая істота галавой уніз спускалася з вялізнай сасны.

— Татачка, Янка! Пакатайцеся, калі ласка, на машынках без мяне.

— А ты?

— А я хачу пасядзець на гэтай лавачцы.

— Ну калі хочаш, пасядзі, — не стаў настойваць памяркоўны тата.

Як і чакала Алеся, неўзабаве побач з ёй апынулася Вавёрачка.

— Ці дапамог табе мой званочак? — адразу спытала яна.

— Вельмі дапамог! Дзякуй, Вавёрачка! — Алеся ўдзячна працягнула ёй чароўны жолуд.

— Здолееш абыходзіцца без яго?

— Цяпер здолею, — упэўнена паабяцала дзяўчынка.

— Тады аддам яго таму, каму ён патрэбны.

Вавёрачка абедзвюма лапкамі сціснула свой званочак і саскочыла з лаўкі. Каму-небудзь з вас, сябры, ён часам непатрэбны?

Малюнкi Аляксандра КАРШАКЕВІЧА

У гасцях у цёзкі...

СЯБРЫ!

Сёння ў нашай рубрыцы для пачаткоўцаў «Верасок» мы прапануем вам сустрэчу з паэтычнай творчасцю ўдзельнікаў літаратурнага аб'яднання прыхільнікаў паэзіі «Верасок», які дзейнічае вось ужо болей за трыццаць гадоў на базе Ганцавіцкага раённага цэнтра дзіцячай і юнацкай творчасці. За дасягнутыя поспехі і вялікі ўнёсак у фарміраванне нацыянальнай свядомасці праз вывучэнне культурнай спадчыны беларускага народа ў 1996 годзе аб'яднанню прысвоена званне «Узорны». Вялікая заслуга ў гэтым належыць першаму кіраўніку і стваральніку «Вераска» Веры Уладзіміраўне Паляшчук, выдатніку народнай адукацыі БССР, заслужанаму настаўніку Рэспублікі Беларусь. Цяпер пачатую ёю справу працягвае настаўніца беларускай мовы і літаратуры Святлана Уладзіміраўна Шушко.

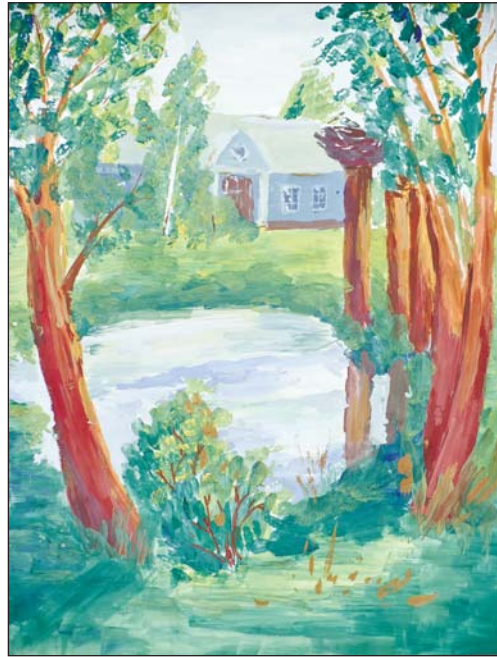
Арцём КАВАЛЕЎСКИ

Павел ДУЛІК, 15 гадоў

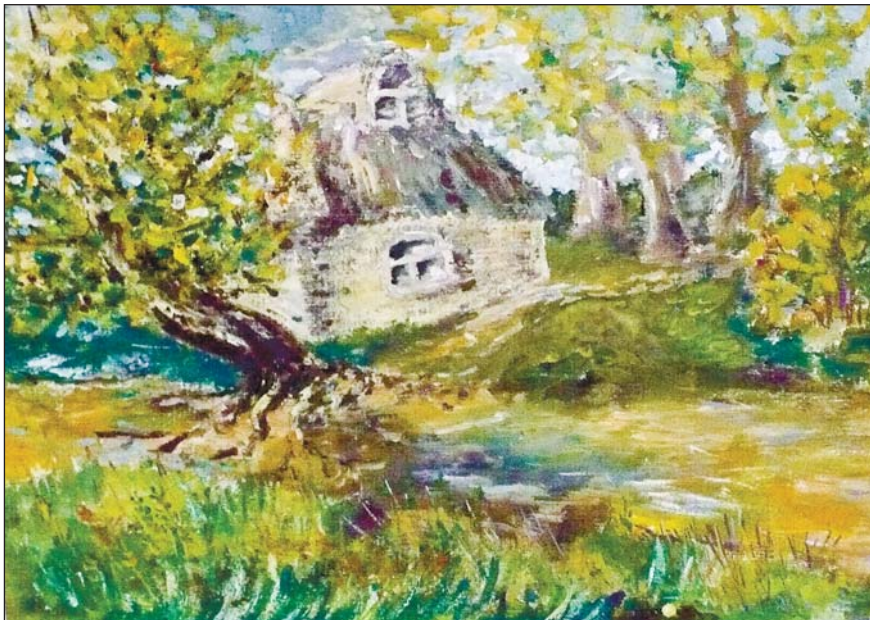
Рэчка

Рэчачка, рачулка,
 І бойка ты, і гулка,
 Але скаваў цябе мароз,
 Зімовы сон табе прынёс.
 Як быццам бы заснула ты,
 Пакрытая ільдом,
 На самай справе, як заўжды,
 Ідзе ўсё чарадой.
 Як бы прабіцца мне хутчэй, —
 Ты думаеш заўсёды.
 Няміла і няўтульна тут
 Табе пад гэтым лёдам.
 Праб'еш ты пугы ледзяныя,
 Пакажаш моц сваю усім.
 І толькі маразы ліхія
 Пакуль скаваць цябе змаглі.
 Праб'ешся і ўздыхнеш
 з палёгкай,
 І будзеш ты плысці далей.
 Вядома, будзе ўсё нялёгка,
 Але на волі будзь смялей!

Марына АЛЯКСЕЙЧЫК, 15 гадоў

Марыя Рудзеня, 17 гадоў

Святлана ХОРАШАВА, 15 гадоў

Юля ЖАЛЕЗНАЯ, 14 гадоў

Назоўнае

Лета. Дзіўная пара.
Поўдзень. Далеч і гара.
Стойкасць. Непакорнасць.
Існаванне. Непакой.
Высі і падзенні.
Песня. Радасць. Супакой.
Аптымізм. Памкненні.
Незваротнае жыццё.
Неўміручасць слова.
Боль расстання. Небыццё.
Думка. Прапанова.
Беражлівасць. Цеплыня.
Сутнасць. Разумненне.
Прыгажосць. Жыццё. Зямля.
Чысціня. Сумленне.

Радзіма

Мая маленькая Радзіма,
Ты сэрца крыліш цеплынёй.
Тут першы крок я свой зрабіла,
Зраднілася з сваёй зямлёй.
Якія б сцежкі не спаткала,
Прыйду сюды не раз здалёк,
Бо тут святанні сустракала,
Тут песціў вока васілёк.
Мой родны дом, мая Радзіма,
Ты сілы ў хмурны дзень даеш,
Напэўна, так і быць павінна,
Што нас для шчасця беражэш.

*Святлана Шушко-Кандратовіч,
кіраўнік літаратурнага аб'яднання «Верасок»*

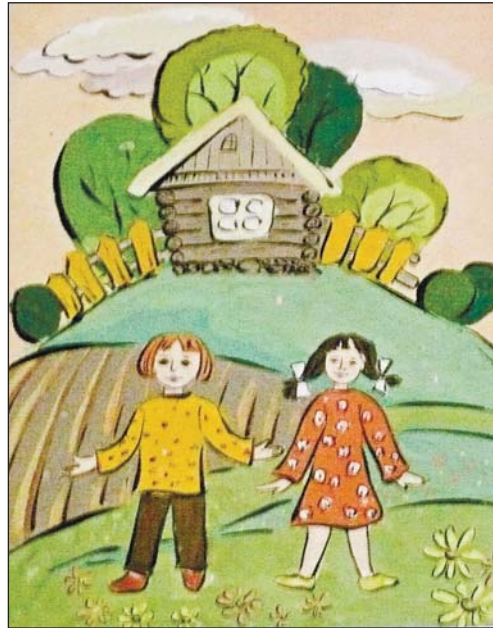
Мама

Свет вялікі... Словы, словы.
Колькі іх — і не злічыць!
Толькі мама на ўсіх мовах
Скрозь аднолькава гучыць.

І хоць розных моў таксама
Ў цэлым свеце — о-я-ей!
Толькі мамы, нашы мамы
Размаўляюць на сваёй —

Той, што змалку сэрцу блізка,
На якой зімой і ў маі
Пела маці над калыскай:
— Спі, дачушка, засынай...

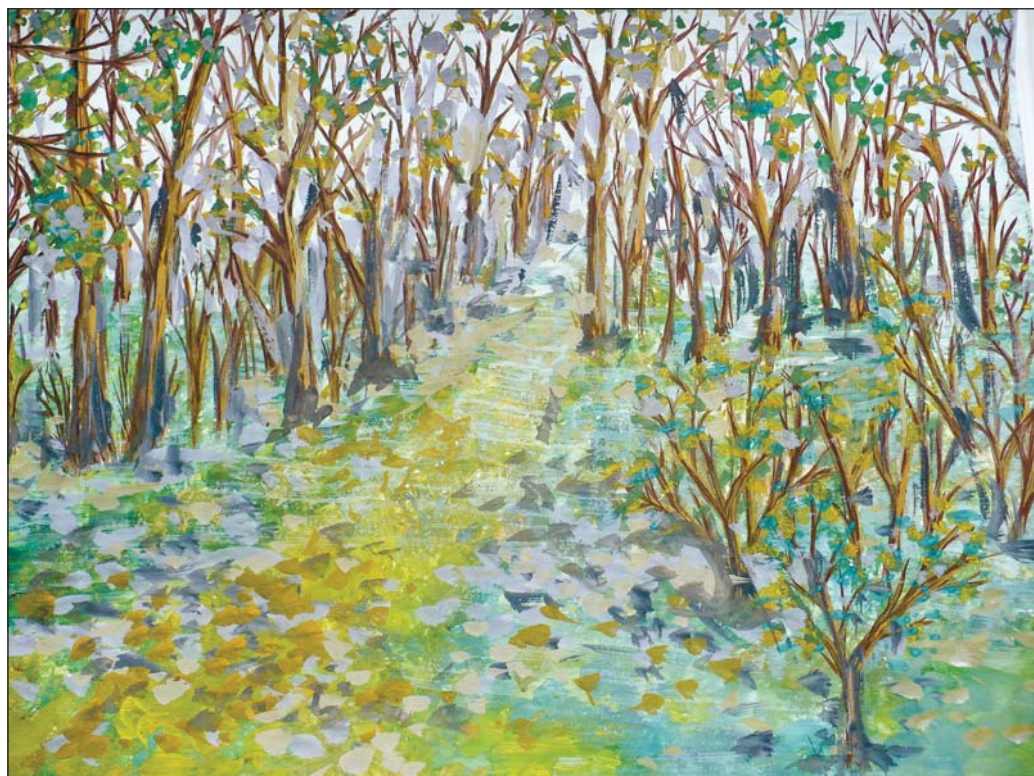
Юлія Ціхан, 14 гадоў

Святлана ДУБОУСКАЯ, 14 гадоў

Анастасія ЦЕЦЯРДЫНКА, 15 гадоў

Марына АЛЯКСЕЙЧЫК, 15 гадоў

Беларусь

*Беларусь мая сінявокая,
Беларусь — краіна мая,
Беларусь лясамі багатая,
І мілей за яе няма.*

*Ганаруся, што я беларусачка,
Прыгажэй зямлі не знайсці,
Беларусь, куточак мой
родненькі,
Ты у сэрцы маім заўжды.*

Юліана Занько, 15 гадоў

Акенца ў тагасвет продкаў

Ірына КЛІМКОВІЧ

Шыць адзенне і абутак — прафесія як прафесія, што тут незвычайнага? Кожны чалавек можа навучыцца. Але, калі гэтым займаецца камень, хай сабе і чарадзейны, не па сабе робіцца. Каб камень ды шыў... Аднак у беларускай міфалогіі чаго толькі не бывае. Сустракаюцца і камяні, якія шыюць адзенне і абутак... Праўда, у некаторых паданнях удакладняецца, што шыюць не самі камяні, а міфалагічныя персанажы, якія жывуць у замшэлых валунах. Зноў жа, як яны туды забраліся, і чаму павінны шыць? Што потым з той вопраткай і абуткам адбываецца? Пытанні, пытанні... Паспрабуем даць на іх адказы.

Сцяпан – вялікі Пан

У шэрагу мясцін Беларусі сустракаюцца буйныя валуны з неапрацаванай паверхняй, якія ў народзе завуць камянямі-краўцамі або камянямі-шаўцамі. Такія камяні месцяцца ў нізінах каля вады ці балота. Паводле паданняў, у іх некалі жыў змей ці чорт (часам чалавек), які вельмі добра і за невялікую плату шыў адзенне ці абутак. Варта было пакласці на валун тканіну або кавалак скуры і папрасіць майстра (але толькі не загадваць яму!) пашыць патрэбную рэч. Праз некаторы час усё было гатова: кашуля, жупан, боты або чаравікі ляжалі на валуне. Вось бы і цяпер такі цуд, можна было б зэканоміць нямала грошай. Але тое адзенне і абутак дазвалялася надзяваць выключна на язычніцкія ігрышчы, вяселлі, карагоды і забаўкі, ды толькі не ў

храм, бо там яны адразу распадаліся, распаўзаліся па швах.

Адзін з такіх камянёў, які апроч назвы Кравец яшчэ завецца Сцяпанам, ляжыць на Кра-

46 вецкім балоце каля вытокаў ракі Віліі. Нават балота атрымала назву ад кравецкіх здольнасцей валуна. А здольнасцямі такімі, паводле падання, валодаў нейкі малады мужчына Сцяпан, ён абшываў усё наваколле. Але за грахі нячыстая сіла ператварыла Сцяпана ў камень. Потым здарыўся цуд — шыць пачаў сам валун. Трэба было ўвечары пакласці на яго тканіну і сказаць: «Сцяпан, пашый каптан!» Раніцай на камяні з'яўлялася замоўленае адзенне. Удзячныя людзі пакідалі каля каменя хлеб, соль, лён... Усё гэта забірала жонка Сцяпана Ульяна. Але аднойчы п'яны чалавек папрасіў у цудадзеянага каменя зрабіць яму «ні тое, ні сёе». Камень пакрыўдзіўся і перастаў шыць. Ульяна таксама зажурылася, яна прыбегла да свайго скамянелага мужа, павалілася на яго і доўга-доўга горка плакала. Слёзы сцякалі з каменя і ператвараліся ў вірлівую плынь ракі. Вецер шумеў: «Ву-у-пля...», таму раку назвалі Вулля, Вялля, або Вілія.

Цікава, што вышэйзгаданы камень-кравец Сцяпан не адзіны на

Беларусі. Дзе-нідзе падобныя сустракаюцца ў паўночна-заходняй частцы нашай краіны. І само імя Сцяпан тыповае для беларускага фальклору. Да прыкладу, дзень Святога Сцяпана, апекуна коней, адзначаўся ў канцы снежня, калі наступалі так званыя «вялесавы дні». У некаторых беларускіх чардзейных казках гаворыцца пра пастухоў, якія пасвяць жывёлу Змея Гарымца. Імя апошняга для ўратавання ад гневу Грома з Маланкаю замяняецца імем Сцяпана — вялікага Пана. Таму можна прыйсці да высновы, што фальклорны Сцяпан з'яўляецца хрысціянскім заменнікам Вялеса. Таго самага старажытнага боства, якое любіла пераўвасабляцца ў Змея, а сваім улюбёным месцам выбірала вялікія камяні.

Закаханы змей-майстра

Змею Камень, або Камень-Кравец ляжыць каля вёскі Гоалеўка ў Чашніцкім раёне. Паданне распавядае, што некалі ў гэтым вялізным валуне жыў Змей. І быў той чароўны Змей надзвычай спраўным краўцом, бо шыў на залатой машынцы. Заказ ён атрымліваў праз адзінае акенца ў камяні. І калі людзі прасілі яго пашыць вопратку так, як ён можа, — кравец выконваў заказ выдатна. Але калі прасілі пашыць добра, Змей упіраўся, маўляў, ён і так шые добра. З-за ягоных капрызаў адзенне атрымлівалася пашытым абы як: рукавы на поясе, кішэні на плячах. Кравец замест грошай патрабаваў за сваю працу курэй і пеўняў. Часам яму насілі

яшчэ ежу і ваду. Казалі, што Змей можа ператварацца ў прыгожага хлопца. У такім абліччы ён кахаўся з прыгожай дзяўчынай, якая жыла за Лукомльскім возерам і пасвіла на лузе свіней.

Закахаўся змей-хлопец моцна, ледзь не кожны дзень лётаў да дзяўчыны праз возера, таму што меў яшчэ і вялізныя крылы. Такіх лятучых пачвар беларусы яшчэ называюць цмокамі. Ну вось, а потым у выглядзе хлопца прэвараецца бавіў з каханай час да заходу сонца. Але аднойчы ўвечары, замест таго каб сысці, Змей прылёг дзяўчыне на калені крыху паспаць. І папярэдзіў, каб яна яго пабудзіла, як толькі на небе з'явіцца хмара. Хутка так і сталася: неба раптам усё пацямнела. А пастушка тым не менш не пабудзіла хлопца. Бліснула маланка, пачалася навальніца. Раз'юшаны хлопец падхапіўся, ператварыўся ў змея і ўдарыў сваю каханую па шчацэ хвостом. У выніку на ўсё жыццё ў яе засталася радзімая пляма. Але не ў гэтым справа. Пасля таго, як змей такім чынам сагнаў сваю злосць, раптоўна грывнуў Пярун і забіў

цмока. Пачалася страшэнная залева, не было відаць белага свету. Так доўжылася тры дні. Тады старыя людзі падказалі, што трэба як мага хутчэй закапаць Змея, і дождж спыніцца. Так і зрабілі. Але ўзняўся моцны вецер і выдзьмуў цела забітага з-пад зямлі. Зноў абрынулася залева. Людзі нанова закопвалі цела цмока, але вецер не сціхаў, агромністая пачвара паказвалася з-пад зямлі. Старыя людзі прыгадалі, што зямлю на магілу цмока павінны ў торбачках і атопках наносіць малыя дзеці. Калі так зрабілі, дождж

А. Каршакевіч

48 нарэшце спыніўся, зазьяла сонца. А курган, які знаходзіцца непадалёк ад возера і цяпер лічыцца ў народзе магілай забітага Перуном Змея.

«Шыць чартоўскія боты»

Самы знакаміты камень-шавец на тэрыторыі Беларусі — Гомсін-камень у Вілейскім раёне. Нібыта некалі тут жыў шавец Гомсін, які быў філосафам, ні ўва што не верыў, нават у царкву не хадзіў. На Вялікдзень, калі ўсе вязкоўцы пайшлі ў царкву, Гомсін спяшаўся выканаць тэрміновы заказ, таму сеў шыць боты. Раптам з'явілася грозная хмара, лінуў дождж, і ў той жа момант грывнуў Пярун — наўпрост у хату шаўца. Дом згарэў, а неўзабаве на яго месцы з'явіўся вялізны шэры валун.

Калі на Вялікдзень нахіліцца над каменем, то можна пачуць, як з сярэдзіны спявае

певень і грукае машынка шаўца. Лічыцца, што і цяпер у гэты камень заўсёды б'е Пярун.

Калі параўнаць паданне пра Змееў Камень, якое мы распавялі вышэй, з апошнім, то можна заўважыць, што і там і тут змагаюцца два боствы: Пярун і Вялес. Тут і там чорная хмара ўвасабляе вярхоўнае боства — Грымотніка-Перуна. Пазней, калі рэлігія нашых дзядоў і прадзедаў пачала замяняцца новай, змагарскія рысы Перуна перайшлі да адзінага хрысціянскага Бога, які ў народных легендах працягвае бязлітасна змагацца са сваім сапернікам — Змеем-Вялесам. У апошняй легендзе замест Змея дзейнічае філосаф Гомсін, які жыве ў камені — заўсёдным месцы знаходжання Вялеса.

Пра валун каля вёскі Камень Валожынскага раёна гавораць, нібыта на яго месцы стаяла шаўцова хата, але ў ёй не было дзвярэй, толькі адно акенца, праз якое людзі рабілі заказы на пашыў абутку і падавалі грошы. Рэшта грошай выкідвалася назад таксама праз акенца. Шыў той шавец пераважна боты, яны мелі цудадзейныя якасці, не зношваліся пятнаццаць гадоў, і ўвесь гэты час былі як новыя. Але, згодна з нашым сюжэтам, боты, як і адзенне, можна было насіць толькі падчас ігрышчаў. І, барані Божа, надзець іх у храм. Там усё распадалася на дробныя кавалачкі. Мясцовыя хрысціянскія святары бачылі ў майстры злога духа. Яны забаранілі сялянам хадзіць да яго і праклялі няшчаснага шаўца. Тады людзі сабраліся ўсёй вёскай, сталі вакол шаўцовай хаты, наперад выйшаў

самы сівы стары і прамовіў: «Каб ты скамянеў!» Заляцце ў момант спраўдзілася, хата шаўца ператварылася ў змрочны шэры валун.

Шаўца ці краўца ў народных гісторыях можа часам замяняць Чорт, які не толькі шые, але і рамантуе боты. Прыкладам, у паданні пра Чортаў Камень каля вёскі Ратынцы Валожынскага раёна гаворыцца, што пад ім некалі жыў Чорт, які рамантаваў тамтэйшым людзям боты. Калі ўвечары на камень клалі падзёртыя боты і грошы на іх ремонт, то раніцай на камяні стаяў ужо папраўлены абутак. А пра Чортаў Камень на Пастаўшчыне, які меў адтуліну з вядро, казалі, што раней на ім Чорт шыў і рамантаваў боты. Балацінка ж, якая знаходзілася праз дарогу ад каменя, мела назву — Чортава Лазня.

Цікава, што ўжо ў хрысціянскія часы на падставе легенд пра камяні-шаўцы, дзе фігуруе нячыстая сіла, у беларускай мове з'явіліся фразеалагізмы «абуць у чортавы лапці» або «шыць чартоўскія боты», якія азначаюць падман і інтрыгі. Тым не менш, усе камяні-краўцы-шаўцы ў Беларусі адносяцца да катэгорыі культавых і ўшаноўваюцца нават сёння. Можна толькі ўявіць, якое важнае значэнне яны мелі для нашых продкаў-язычнікаў.

Чароўнае акно

Амаль ва ўсіх паданнях пра чароўныя камяні згадваецца адмысловае акенца, праз якое майстра атрымлівае заказ і грошы, выдае гатовыя вырабы. Так, у Мёрскім раёне ў паданні пра камень пад-

крэсліваецца, што менавіта ў акенца клалі тканіну і прасілі што-небудзь пашыць. На наступны дзень адзенне было гатова. Але аднойчы да каменя прыйшла нейкая «ліхая баба», накідала ў акно гною і папрасіла пашыць ёй чаравікі. Бабу тую адразу і скруціла на месцы, акенца зачынілася. Шаўца ж ніхто больш не бачыў і не чуў.

У сусветнай міфалогіі акно, у прыватнасці, акно хаты, як і дзверы або брама, успрымаюцца мяжой паміж сваёй (хатняй) і чужой (знешняй) прасторай, якая і робіць магчымым кантакт хатніх са знешнім светам. Акенца ў камяні-краўцы-шаўцы мае падабенства з акенцам у надмагільных драўляных хатках — церамках — дамках для памерлых. Лічылася, што такое акенца рабілася для выхаду душ памерлых на гэты свет. Праз яго нашы продкі падчас памінальных дзён на Радуніцу і Дзяды ставілі на магілу ежу.

Такім чынам, шанаванне камянёў, якія шыюць, паданні пра іх і «наяўнасць» акенца гавораць пра тое, што некалі тыя валуны знаходзіліся на язычніцкіх капішчах, праз іх старажытныя беларусы злучаліся з тагасветам. Тут здзяйсняліся загадкавыя абрады і рытуалы, звязаныя з умоўнымі шыццём і кройкай, прысвечаныя старажытнаму боству падземнага свету. А ролю язычніцкіх святароў адыгрывалі легендарныя краўцы-шаўцы, яны з дапамогай загадкавых абрадаў выконвалі сімвалічную функцыю стварэння або аднаўлення сусвету.

Малюнкi
Аляксандра КАРШАКЕВІЧА

СТАЛЬНАЯ СПАДЧЫНА

Марына ВЕСЯЛУХА

Здавалася б, Сярэднявечча з яго рамантыкай, прыгожымі жаночымі касцюмамі і рыцарамі на белых конях даўно адышлі ў нябыт. Касцюмы сталі сучаснымі і функцыянальнымі, коні ператварыліся ў машыны, а даспехі ўвогуле як рудымент і з'ява архаікі страцілі ўсялякі сэнс. Але гэта толькі так здаецца. Аказваецца, і сёння, у XXI стагоддзі, ёсць людзі, зацікаўленыя даспехамі. Для адной групы даспехі сталі часткай вобраза, неабходнымі атрыбутамі для ўдзелу ў фэстах сярэднявечнай культуры, зброяй для пешых і конных турніраў, бугуртаў. Для іншай групы аматараў Сярэднявечча, працэс стварэння даспехаў ператварыўся ў мастацтва, асноўны занятак у жыцці. Менавіта пра такіх людзей сёння і пойдзе гаворка.

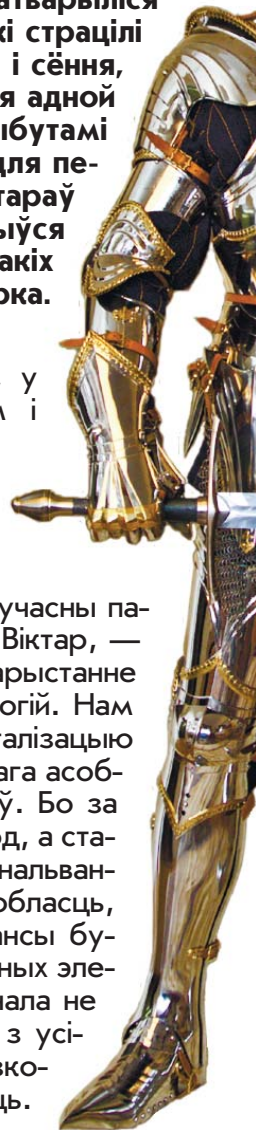
Зброя ці скульптура?

Не так даўно ў Мюнхене прайшоў аўкцыён, на якім аматары гісторыі маглі набыць як сапраўдныя старажытныя рэчы, так і рэканструяваную зброю. Быў там прадстаўлены і прадмет з Беларусі — шлем, зроблены сёння, але «застараны» з дапамогай спецыяльных тэхналогій. Пры апісанні гэтага «лота» спецыялісты адзначылі высокую якасць выканання работы. Гэты шлем быў зроблены ў майстэрні «Сталёвая спадчына», якая вось ужо сем год паспяхова працуе ў Мінску. Яе заснавальнікі — скульптар Канстанцін Дудараў і тэхнолаг Віктар Шаўцоў — сапраўдныя аматары даспехаў, але ставяцца да іх не як да зброі, а як да прадметаў мастацтва. Работы, зробленыя ў майстэрні Віктарам і Канстанцінам, можна пабачыць

і ў беларускіх музеях, у прыватнасці, у Мірскім і Нясвіжскім замках.

Як жа ствараюцца даспехі сёння?

— Калі казаць пра сучасны падыход, — распавядае Віктар, — гэта перш за ўсё выкарыстанне інтэрнэту, новых тэхналогій. Нам важна працаваць на дэталізацыю знешняга выгляду кожнага асобна ўзятага віда даспехаў. Бо за ім — не пяць-дзесяць год, а стагоддзі развіцця і ўдасканалвання, і кожная краіна, вобласць, рэгіён маюць свае нюансы будовы і мадыфікацыі розных элементаў. Калі мы дасканалы не ведаем пэўныя даспехі з усімі нюансамі, то абавязкова пачынаем іх вывучаць.

Калі ж нас цікавіць зборны вобраз, мы бяром за аснову пэўную эпоху, рэгіён і вылучаем з кожнага лепшае, або элементы, што падыходзяць заказчыку і ў той жа час арганічна спалучаюцца паміж сабой.

Цікава, што да таго, як вобраз даспехаў ўвасабляецца ў метале, ён прамалёўваецца на паперы, і заўсёды ў натуральны памер — толькі ў вялікім памеры можна разгледзець некаторыя дэталі, іх суадносіны з целаскла-

дам чалавека. Стварэнне такога эскіза можа заняць некалькі дзён.

— Былі выпадкі, — дадае Канстанцін, — калі мы, накладваючы даспехі на фігуру пэўнага чалавека, бачылі, што па асаблівасцях целаскладу ён іх насіць не зможа. У такім выпадку, каб не

Віктар Шайцой і Канстанцін Дударэў

псаваць знешні выгляд гэтага віду даспехаў, прапаноўваем заказчыку змяніць выбар. Бо сэння целасклад людзей крыху адрозніваецца ад целаскладу рыцараў мінулых стагоддзяў. Але і мода таго часу падпарадкоўвала сабе практычнасць. Часам для прыгажосці насілі вузкія ў стане даспехі, у якіх было вельмі некамафортна. Сучасны чалавек дзеля прыгажосці на такія пакуты не пойдзе.

І толькі потым пачынаецца праца з металам. Для стварэння даспехаў майстры выкарыстоўваюць ліставы метал рознай таўшчыні. Шлем, кіраса — таўсцейшыя, рукі, ногі — танчэйшыя. Гэта адносіцца не толькі да прыватнага заказчыка, які будзе час ад часу апранаць стальные гарнітур, гэтак жа ідзе праца і для музеяў — каб па знешнім выглядзе даспехі былі максімальна набліжаны да сапраўдных, тых, што выкарыстоўваліся ў рэальнасці, каб яны сталі не проста прыгожай скульптурай, а былі функцыянальнымі і выглядалі найбольш пераканаўча. Для гэтага ў працэсе вырабу майстры

52 прымерваюць звычайна даспехі на сябе.

Наша ці чужое?

Часам у дачыненні да рэканструкцыі можна пачуць меркаванне, што гэта ўсё не наша, не беларускае, а варожае (то бок тэўтонскае) ці проста замежнае. Ці ёсць тады логіка ў вырабе даспехаў сёння ў нас, калі гістарычна ў нас іх не было?

— Што тычыцца рыцарскай культуры ў цэлым, у нас багатая спадчына з часоў Вялікага Княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай, — разважае Віктар. — Многія нашы артэфакты аселі ў прыватных калекцыях, заходніх і расійскіх музеяў, мы ж з дапамогай рэканструкцыі спрабуем «вярнуць» даспехі Мірскага, Нясвіжскага замкаў. Іх сёння даводзіцца ўзнаўляць літаральна па крупінках, збіраючы інфармацыю з розных крыніц.

І тут у хлопцаў загараюцца вочы. Яны распавядаюць пра знакамітую калекцыю Радзівілаў. Ёсць парадка пяці даспехаў, якія з'яўляюцца іх спадчынай, не кажучы пра страчаную. Захаваліся фотаздымкі, на якіх відаць, што калекцыя вельмі вялікая — дзясяткі даспехаў, абаронных элементаў для коней, людзей — невялікая армія магла быць абмундзіравана імі.

З захаваннем распавядаюць пра ўнікальны камплект Мі-

Гатынчыя даспехі, канец XV ст.

калая Радзівіла Чорнага, яго лічаць адным са складанейшых па вырабе за ўсю гісторыю, ён упрыгожаны траўленнем, залачэннем, срэбрам, чырвонай і чорнай эмаллю. Ён створаны вядомым майстрам таго часу Кунцам Лохнерам, які дастаткова доўгі час па запрашэнні Радзівілаў працаваў на тэрыторыі Беларусі. Было зроблена два такія гарнітуры — для Радзівілаў і для польскага караля Сігізмунда Аўгуста. Польскі камплект і сёння захоўваецца ў Варшаве — ён амаль поўны, з узбраеннем для каня, а радзівілаўскі страціў практычна ўсё... Асноўная частка даспехаў сёння захоўваецца ў Вене (яшчэ ў XVII стагоддзі, калі ствараўся музей, Радзівілы падарылі гарнітур), а некаторыя дэталі раскіданы па ўсім свеце.

— Праблема ў тым, што згублена вельмі многа, — дадае Канстанцін, — захаваліся ў асноўным сельскі складнік беларускай культуры, гарадскі ж яе аспект амаль страчаны. На жаль, не толькі ў галіне даспехаў. Але на нашых тэрыторыях гэты аспект культуры быў развіты на вельмі высокім узроўні. У нас па зака-

Сапраўдныя даспехі Радзівіла Чорнага (майстар — Кунц Лохнер, Нюрэмберг, 1555 г.)

зу магнатаў працавалі самыя вядомыя майстры з Італіі і Германіі. А людзі прывыклі лічыць, што тут нічога не было. Спрыяе гэтаму і тэндэнцыя некаторых майстроў паказваць на фестывалях вырабы і рэчы невысокай якасці. Менавіта так ствараецца ўражанне, што ўсё было нязграбным. Натуральна, былі і даспехі нізкай якасці, але ў той жа час існавалі і прадметы высокага мастацтва. Існаваў рыцарскі кодэкс, і кожны шляхціч быў, па сутнасці, рыцарам.

А кожны рыцар у сваю чаргу імкнуўся апрануцца па модзе. Калі ён вяртаўся з бою, дзе бачыў больш якасныя і дзейсныя элементы, адразу ж заказваў свайму майстру такія ж. На беларускіх землях назіралася сумесь усходняга і заходняга тыпаў узбраення, але да канца XV — пачатку XVI стагоддзя дамінаваў заходні, асабліва ў заходніх абласцях ВКЛ. Адчуваўся і ўплыў сармацкай культуры (канец XVI — пачатак XVIII стагоддзя), тады былі ў модзе «лятучыя гусары», і нашы шляхцічы абавязкова мелі такія даспехі.

— Нават на карціне «Бітва пад Оршай», якая адносіцца да таго часу, відаць, што ўсё войска Рэчы Паспалітай узброена па заходнім узоры, — падкрэслівае Канстанцін.

Масавыя ці элітарныя?

Хто сёння носіць даспехі, зробленыя ў майстэрні «Сталёвая спадчына»? Ці можна ў іх пабачыць воінаў на сярэднявечным фэсце?

— Непасрэдна для турніраў людзі рэдка заказваюць у нас даспехі. З аднаго боку, не кожны клубнік, які да фэсту адносіцца як да забавы, можа сабе дазволіць такія да-

спехі (па кошце). З іншага — шкада даспехаў, бо гэта не шырспажыў, не прадмет масавай вытворчасці, а эксклюзіўная рэч. Часцей да нас звяртаюцца людзі, для якіх даспехі — здзяйсненне дзіцячай мары, імкненне мець «штосьці сапраўднае» з Сярэднявечча ці набліжанае да гэтага, — распавядае Віктар.

— Але і ў цэлым рух гістарычнай рэканструкцыі становіцца менш масавым, — дадае Канстанцін. — Так, самы актыўны і масавы перыяд быў у канцы 1990-х — пачатку 2000-х. Цяпер, акрамя таго, што рух пайшоў на спад, назіраецца і яго «распыленне» — многія захапляюцца напалеонаўскімі часамі, IX—XII стагоддзямі, калі поўных даспехаў, па сутнасці, яшчэ не было. Ды і інтарэсы да даспехаў сталі больш вузкімі, абмежаванымі пэўным перыядам. Магчыма, за кошт гэтага рыцарства ператварылася ў менш зразумелае шырокім масам. Але тым не менш рух жыве, магчыма, хутка ён выйдзе на новы ўзровень.

Канстанцін з Віктарам распавялі, над чым працуюць сёння. У цэнтры іх увагі — прадмет, які будзе цікавы многім. Гэта спроба ўзнавіць адну са згубленых частак легендарнага камплекта Радзівіла Чорнага. Яна будзе, як і арыгінал, падобна на багата распісаны персідскі дыван, са срэбрам і пазалотай. Да таго ж, сёння ў майстэрні ідзе актыўная праца па стварэнні арсенала для Нясвіжскага замка. Што дакладна там можна будзе пабачыць пасля адкрыцця спецыяльнай залы, хлопцы не прызналіся, — няхай гэта застанецца сакрэтам да адкрыцця замка. Але, упэўнена, аматару Сярэднявечча там будзе на што паглядзець і чаму падзівіцца.

ТЭАТРАЛЬНЫ ЭТЫКЕТ: АРЫЕНТАВАННЕ НА МЯСЦОВАСЦІ

Алена МАЛЬЧЭЎСКАЯ

Да паходу ў тэатр я стаўлюся больш дэмакратычна, чым укладальнікі энцыклапедыі па этыкеце. Па «вытворчай неабходнасці» мне часам прыходзіцца наведваць тэатр тры разы на тыдзень, а часам, у гарачую фестывальную пару, і тры разы на дзень. Наўрад ці я вытрываю такі працоўны рытм у параднай сукенцы і на абцасах. Да таго ж, трэба зазначыць: ўсё, што напісана пра паводзіны ў тэатры, напісана для спектакля ўвогуле, які ніколі не існаваў і існаваць не будзе. І калі вы бяздумна будзеце падпарадкоўвацца правілам этыкету, то аднойчы абавязкова сядзіце не ў ложку, а ў лужыну.

Асцярожна! У зале каратысты!

З тым, што нельга перашкаджаць акцёрам на сцэне, а ў глядзельнай зале павінна быць цішыня я, канечне, згодна. Але я не згодна з тым, што ў энцыклапедыях не пішуць пра наступствы для тых, хто парушае правілы. Мне падаецца, што гэта самая важная інфармацыя. Шыканне вашай настаўніцы, заўвагі адміністратара і нават патрабаванне выйсці з залы — гэта ўсё дробязі ў параўнанні з тым, што будзе, калі вы сапраўды выведзеце з сябе смешкамі, шумам, выкрыкамі ці валтузней акцёраў і рэжысёра.

У інтэрв'ю «Петербургскому театральному журналу» вядомы расійскі рэжысёр-эксперыментатар Анатоль Праудзін распавёў пра тое, як на спектакле ў Екацерынбургскім ЦЮГу трое падлеткаў пачалі гучна

адказваць акцёрам. Іграць было немагчыма...

Ролю слуг прасцэніума ў пастаноўцы выконвалі прафесійныя каратысты. І калі спектакль быў на мяжы зрыву, рэжысёр адправіў гэтых слуг у залу. Яны падышлі да хлапцоў, далі аднаго з акцёраў пранеслася ў сантыметры ад вуха глядача, ударыла па крэслу — і спінка раскалолася на дзве палавіны. У зале наступіла ідэальная цішыня.

Так што самым вясёлым і знаходлівым падчас спектакля я раю не забывацца: на сцэне прафесіяналы (можа быць, і прафесіяналы-каратысты), і яны змогуць вам адпомсціць не перапыняючы дзеяння, а ўся глядзельная зала падумае, што так і трэба.

Дарэчы, у тым жа інтэрв'ю Праудзін агучыў сваю канцэпцыю тэатра для падлеткаў: «Зробім страш-

ныя галівудскія маскі. Каб не ціхая кантралёр з белым каўнерыкам ў цемры супакойвала зухаватага падлетка, а раскrojеная фізіяномія падпаўзала і шаптала: “Замаўчы!” Зробім фаше, у якім непрыемна будзе знаходзіцца, потым праходзіш у залу, а там па баках — жахі, каб галаву паварочваць не хацелася, а хацелася гладзець акурат перад сабой — у свет прыгожага.

Вы ўпэўнены, што тэатр, у які вы завіталі, не прыйшоў да тых жа высноў, што і знакаміты рэжысёр? Вы праўда хочаце зрабіць усё магчымае, каб кантралёр пераўтварылася ў маску? Вы дакладна ведаеце, што да вас ніхто не падпаўзе? Гэта вы марна...

Стоп! І на сцэну...

Аднак для самых актыўных і няўрымслівых існуюць спектаклі, на якіх трэба крычаць, перашкаджаць акцёрам, і нават выходзіць на сцэну. Гэтага ад сваіх глядачоў патрабуе форум-тэатр. Так што калі вы любіце пашумець у зале — вам туды.

Спектаклі форум-тэатра складаюцца з двух дзеяў. У першай акцёры разыгрываюць перад глядачамі нейкую праблемную сітуацыю. У другой — яны зноў робяць тое ж самае, але ў любы момант любы глядач, які не пагаджаецца з ходам падзей, можа ўзняць руку, сказаць: «Стоп!», выйсці на сцэну, замяніць аднаго з акцёраў і прапанаваць сваё выйсце з канфлікту. І калі тут вы будзеце паводзіць сябе так, як належыць на традыцыйных тэатральных відовішчах, то акажацеся белаі варонай.

Ці можна хадзіць у тэатр у джинсах?

Самым спрэчным сярод правілаў тэатральнага этыкету мне падаецца правіла пра парадную форму адзення. Я раю карыстацца ім так: чым больш традыцыйныя і акадэмічныя пастаноўка і тэатр, тым больш традыцыйны і акадэмічны строй. Вы вельмі арганічна будзеце выглядаць у вечаровай сукенцы ў оперы. Але калі вы апрацецеся такім чынам на экспе-

56 рыментальны лялечны спектакль, а вам прапануюць сесці на падушкі, раскіданыя па падлозе, — выгляд у вас будзе некалькі недарэчны. Драныя джынсы, апранутыя на балет у тэатр з бархатнымі крэсламі і пазалотай на ляпніне — гэта выклік грамадству ў асобах сталых паважаных тэатралак. Але тыя ж джынсы, апранутыя на паказ спектакля па новай драме на камернай сцэне, — вельмі стылёвы строй.

Сыходзім у антракце

Нягледзячы на ўвесь мой скептыцызм у дачыненні да тэатральнага этыкету ёсць правілы, якія я не стаўлю пад сумненне. Вось тры самыя галоўныя:

1. Нельга спазняцца на спектакль. Калі ж добрыя білецёры пашкадавалі вас і пусцілі ў залу пасля пачатку відовішча, то не трэба шукаць сваё месца — лепш заняць вольнае крэсла, якое знаходзіцца бліжэй за ўсё і пажадана на балконе, каб не перашкаджаць дзеянню і больш дысцыплінаваным за вас глядачам.

2. Нецікавыя спектаклі, што б вам хто ні казаў, сапраўды бываюць. Але сыходзіць з іх варта ў антракце, а не тады, калі вам хочацца. Калі ж у спектаклі няма антракту — значыць вам не пашанцавала.

3. Перад спектаклем трэба адключыць гук на мабільным тэлефоне. Я адключаю тэлефон увогуле, бо нават калі і заўважу, што мне тэлефануюць, адказаць не змагу. Такім чынам я ўключаюся у тэатральнае дзеянне напоўніцу, а потым проста атрымліваю ад сэрвіснай службы мабільнага аператара паведамленне з нумарамі тых, хто мне тэлефанаваў.

Тэатральнае арыентаванне

Напачатку я напісала, што тэатральны этыкет прыдумалі для спектакля ўвогуле, для спектакля, якога на самай справе няма, і спадзяюся, што змагла вас пераканаць. Адзінае і самае галоўнае правіла: ведаць, што тэатр — мастацтва рознажанравае і складанае, таму неабходна высветліць, на які спектакль вы ідзяце, у які тэатр і з якой кампаніяй. А далей трэба арыентавацца па абставінах. Калі вы ведзяце на спектакль малодшую сястрычку-дашкольніцу, а яна пачынае капрызнічаць у зале, то, канечне, давядзецца выходзіць не дачакаўшыся антракту. Калі вы набываеце квітку на традыцыйны навагодні бал у Оперны тэатр, то варта падумаць і пра адпаведнае адзенне. А калі вы лічыце сябе прыхільнікам эксперыментальнага тэатра, то трэба быць гатовым да ўдзелу ў акцёрскай імправізацыі... Арыентаванне ў тэатральным этыкце пачынаецца з арыентавання ў тэатральным мастацтве. І ніяк інакш!

ЯК «САЛАМЯНАЯ ДЗЯЎЧЫНКА» СТАЛА «БЕЛАЙ ЛАСТАЎКАЙ»

Вольга НАВАЖЫЛАВА

Сённяшняя гераіня «Дынаміка» — адна з самых тытулаваных спявачак на беларускай эстрадзе. А цяпер Алёна ЛАНСКАЯ яшчэ і ўладальніца Гран-пры XX Міжнароднага конкурсу выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск—2011».

Да гэтай перамогі яна ішла цэлых шэсць гадоў! З 2005 года, калі ўпершыню гучна заявіла пра сябе на Славянскім базары ў Віцебску, дзе паспяхова прыняла ўдзел у праекце тэлеканала АНТ «Песня года Беларусі—2005».

Нягледзячы на сваю маладосць, Алёна ўжо паспела заваяваць мноства ўзнагарод. Пера-

магла на фестывалі «Сярэбраны грамафон». З Еўрапейскага музычнага конкурсу «Сарандев» (Балгарыя) вярнулася з дыпламам I ступені. Заваявала першае месца на міжнародным конкурсе «Кубак Еўропы—2009» (Расія). Летась атрымала радыёпрэмію «Залатое вуха» і стала лаўрэатам конкурсу маладых музыкантаў

58 «Маладыя таленты Беларусі», лаўрэатам Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Співаграй» (Украіна), пераможцай на Міжнародным конкурсе маладых выканаўцаў папулярнай музыкі «Atlantic Breeze—2010» (ЗША) і на конкурсе маладых выканаўцаў маладзёжнай песні V Міжнароднага фестывалю «Моладзь — за Саюзную дзяржаву» (Расія).

ПРАЗ ЛЕС НА ТАНЦЫ

— Мне вельмі прыемна ўспамінаць сваё дзяцінства, вяртацца ў часы, калі дрэвы былі вялікімі, калі марыла аб будучыні, калі так хацелася хутчэй стаць дарослай! Наша сям'я жыла ў Магілёве ў адным з каларытных старых раёнаў — памятаеце, як у вядомай песні «Гарадок»? Там стаяла некалькі дамоў-хрушчовак, дзе ўсе суседзі ведалі адзін аднаго, наведваліся ў госці і разам адзначалі святы! Часта наша сям'я з сябрамі адпраўлялася за горад. Выязджалі на рэчку Дубравенку і там на прыродзе адпачывалі. Ваду бралі з крыніцы і гатавалі на ёй ежу ў паходных умовах!

Ад нараджэння ў мяне былі светлыя валасы, і бабулькі называлі мяне «саламянай дзяўчынкай». Я вельмі любіла жывёл, асабліва катой, мы з дзяўчынкамі старанна даглядалі тых, што жылі ў нашым пад'ездзе.

Лета часцей за ўсё праводзіла ў вёсцы Лежнеўка, там у нас цудоўны домік. Я саджала бульбу, збірала жукоў, хадзіла ў лес па грыбы, а ў поле — па кукурузу... Адночы пайшлі з сяброўкамі ў суседнюю вёску ў клуб на танцы і неяк не заўважылі, што затрыма-ліся на цэлую гадзіну больш, чым

мне было дазволена. Памятаю, ішлі праз начны лес і калі выйшлі з яго, я пачула, што мяне шукаюць бацькі. Той холад, які прабегае па маёй спіне, не забуду ніколі. Мне зрабілася так сорамна, што прымусіла хвалявацца родных! Пасля таго выпадку ніколі больш не спазнялася!

ЗМЕНА ПРАФЕСІІ

— Першыя мае выступленні адбыліся на сямейных святах. Мой бацька вельмі добра іграе на гітары, таму мы з ім спявалі ўсе папулярныя тады песні. Я вучылася ў магілёўскай школе № 28 і паралельна займалася ў мностве гурткоў. Вольнага часу зусім не было, але мне гэта вельмі падабалася. Спачатку спявала ў школьным хоры, а потым мяне запрасілі ў гурт «Дружбакі і сяброўкі». Мне было 15 гадоў, калі мы прымалі ўдзел у першых «Дажынках», якія праводзіліся ў Шклове. Мы спявалі беларускія народныя песні, песні з рэпертуару «Песняроў». Наш кіраўнік Ала Мікалаеўна Агаркава запісвала песні з правяднога радыё, і мы іх вывучвалі.

Калі мне было 19, з'явіўся прадзюсарскі цэнтр «Спамаш». Мяне там праслухалі і прапанавалі працу. І я шчаслівая, што займаюся любімай справай, хаця дзеля прафесіі спявачкі давялося ахвяраваць стабільным становішчам у Магілёве — я, малады спецыяліст, мела прэстыжную працу ў «Беларусбанку».

ЭНЕРГІЧНЫ ХАРАКТАР

— Я заўсёды была энергічнай дзяўчынкай, нешта шукала, займалася адначасова многімі справамі, наведвала гурткі, штосьці выраза-

ла і майстравала, гуляла ў «казакі-разбойнікі», любіла веласіпед, запісвала і развучвала песні, а яшчэ перад суседскімі дзецямі разыгрывала разам са сваімі сяброўкамі цэлыя «серыялы» з лялькамі... Гэтае жаданне дасягнуць чагосьці новага засталася ў мяне і сёння. А вось працаздольнасць здабылася з цягам часу, калі мне нешта цікава, магу гэтым займацца бясконца. Варта, пэўна, адзначыць і такую рысу майго характару, як адказнасць перад сабой і людзьмі, што ўсклалі на мяне свае надзеі. Я з дзяцінства ведаю, што такое дысцыпліна, заўсёды дакладна выконвала свае абавязкі: прыбраць пакой, памыць падлогу, з бацькам памыць і павесіць шторы... Ён прывучыў мяне да таго, што трэба спачатку зрабіць справу, а потым — адпачываць.

НИКОЛІ НЕ СПЫНЯЦЦА!

— Калі мне прапанавалі ўдзельнічаць у тэлепраекце «Великолепная семёрка», у мяне якраз быў першы тыдзень сесіі (Алёна закончыла Беларуска-расійскі ўніверсітэт па спецыяльнасці «Фінансавы крэдыт і падаткаабкладанне». — **В. Н.**), але я згадзілася паўдзельнічаць. А пасля ўжо з перамогай вярнулася і здавала экзамены. Праўду кажучы, я ад сябе не чакала перамогі, таму што ў біятлоне ў мяне былі і моцныя, і слабыя месцы, напрыклад, я ведала, што не магу добра хадзіць на лыжах правільным каньковым ходам, але ў мяне добра атрымлівалася страляць, я не атрымала ніводнага штрафнога круга, і ў выніку прыехала на фініш першай! Гэта як раз да

таго, што не трэба ніколі спыняцца! Кожны чалавек нараджаецца з пэўнай доляй таленту і сваімі здольнасцямі. Я заўсёды ў стане пошуку чагосьці новага для сябе. Напрыклад, цяпер адчуваю цікавасць да падводнага плавання з маскай... Няма мяжы для самаўдасканалення!

МУЗЫЧНЫ КОНКУРС — ЯК УСТУПНЫЯ ЭКЗАМЕНЫ

— Што датычыць маіх поспехаў на міжнародных конкурсах, то ўвогуле я не люблю гэтым выхваляцца. Зразумела, каб перамагчы, патрэбны вопыт — з першага разу лідэрам не станеш. Да таго ж у кожнага конкурсу свае нюансы. Так, «Славянскі базар» у першую чаргу конкурс песні, вакала, выканальніцкага майстэрства. Пасля заваявання Гран-пры я зразумела, што перамагла не толькі дзякуючы добрым песням і выкананню, але і дзякуючы рознабаковасці строяў і вобразаў. На жараб'ёўцы я паказала сябе з аднаго боку, у першы конкурсны дзень — з другога, а на наступны — з трэцяга. Думаю, усё гэта ў комплексе і прынесла мне перамогу.

Я шмат аналізавала выступленні канкурсантаў і пераможцаў мінулых гадоў, рабіла высновы. Музычны конкурс — гэта як уступныя экзамены ў ВНУ. Пры ўсёй аб'ектыўнасці журы факт суб'ектыўнасці ўсё ж прысутнічае. Перада мной стаяла задача спадабацца журы і дасканала выканаць свае песні. Кожнае слова я заўсёды прапускаю праз сябе, і слухачы гэта адчуваюць. Калі пасля майго выступлення ў людзей уздымаецца настрой, калі яны адчу-

60 ваюць прыліў энергіі, забываюць пра свае праблемы, — я таксама ўсё гэта адчуваю.

ШМАТЛІКАСЦЬ ВОБРАЗАУ

— Доўгі час я шукала сябе: мне хацелася паспяваць і на рускай, і на беларускай, і на англійскай мовах. У песнях, прадстаўленых у маім дэбютным альбоме «Лабірынты лёсу» можна пачуць разнапланавасць, рознастылёвасць — спадзяюся, кожны слухач знойдзе ў ім нешта блізкае сабе. У мяне добра атрымліваецца выконваць і песні патрыятычнай тэматыкі, і маладзёжныя танцавальныя хіты — сёння я магу спяваць песню аб любімай краіне пра «Васільковае неба» альбо «Белую ластаўку», а на наступны вечар выступаць з шыкоўным балетам у начным клубе і паказаць драйв. Я магу працаваць у розных вобразах!

Рада, што ў маім жыцці быў мюзікл «Байкер» Уладзіміра Кандрусевіча, дзе я выконвала ролю Джэні. Менавіта тады я даведалася, што у мяне ёсць яшчэ і акцёрскія здольнасці. Генадзь Давыдзька, які быў рэжысёрам мюзікла і аўтарам дыялогаў, сказаў мне пра гэта.

«Я ВЫРАСЛА!»

— Што тычыцца песень Уладзіміра Кандрусевіча «Белая ластаўка» і Леаніда Шырына «Неба ведае», з якімі я перамагла на «Славянскім базары», тыя варыянты, якія вы чулі раней, і сённяшні — розныя па выкананні кампазіцыі. Тады я была адной Алёнай Ланскай, а цяпер — прафесійна

вырасла і працую на новым якасным узроўні...

Я вельмі даверлівы чалавек. І няхай мяне лёс часам б'е, няхай мне здраджваюць людзі, аб якіх я добра думаю, але ўсё ж калі я люблю, то гэта шчыра і чыста. І гэта тычыцца не толькі адносін да людзей, але і прафесіі. За сцэнай я магу раздражняцца, нервавацца, але калі я ўзнямаюся на яе, усё гэта некуды знікае, і нават калі я бачу, што нехта ў зале мяне не слухае, ведаю — мая энергетыка дойдзе і да гэтага чалавека! З цягам часу пачынаеш разумець, што стасункі паміж людзьмі — гэта вялікая і цяжкая праца. Трэба навучыцца дараваць. Паколькі іншых людзей не пераробіш, трэба мяняцца самому. Гэта мая філасофія, якая дапамагае мне ў жыцці.

УДЗЯЧНАСЦЬ

— У мой альбом ўвайшлі песні самых яркіх прадстаўнікоў беларускага шоу-бізнесу. Шмат песень мы запісалі з Яўгенам Алейнікам, Максам Алейнікавым, Уладзімірам Кандрусевічам, Леанідам Шырыным. Новы напрамак маёй творчасці звязаны з песнямі Яўгена Чалышава. Шчырую падзяку хачу выказаць аўтарам песень, якія дапамаглі мне перамагчы на «Славянскім базары» — гэта Уладзімір Кандрусевіч і Вольга Болдырава («Белая ластаўка»), Леанід Шырын і Вольга Рыжыкава («Неба ведае»). Таксама мне дапамагла і вядомая песня, напісаная даўно, — «Малады і нежанаты» Васіля Раінчыка і Леаніда Пранчака, з якой я выступала на жараб'ёў-

цы. Асаблівую ўдзячнасць хачу выказаць майму педагогу па вакале Валерыю Дайнеку, які дапамог мне ўбачыць мае песні з іншага ракурсу.

Цяпер я працую над чарговым альбомам. Сёння імкнуся запісваць песні не папулярнага і

танцавальнага напрамку, у якіх ёсць сэнс «дыскатэкі да раніцы», а глыбокія сур'ёзныя кампазіцыі з філасофскім сэнсам. І, зразумела, імкнуся выконваць творы, дзе ёсць магчымасць паказаць усю афарбоўку тэмбру майго вакалу.

«Грыфаманія». Свята гітарнай музыкі

«Грыфаманія» — фестываль сучаснай гітарнай музыкі. Выканаўцы, якія ў ім удзельнічаюць, прапануюць слухачам вялікую колькасць стыляў і накірункаў: ад джаза і блюза да метала і хардкора — пералік можна доўжыць. Фламенка, індастрыял, ф'южн, хардрок, неакласік з лёгкасцю ўжываюцца ў межах гэтага фестывалю. І такая разнастайнасць не замінае, наадварот, толькі прываблівае прыхільнікаў гітарнага мастацтва. Аўдыторыя «Грыфаманіі» вельмі шырокая — ад сталых гітарыстаў і аматараў

з вялікім досведам да зусім яшчэ маладых будучых зорак айчыннай і, магчыма, сусветнай музыкі.

Праводзіцца фестываль з 1999 года. Ідэя яго належыць вядомаму музычнаму журналісту Юрыю Уладзіміравічу Рашэтнікаву, які і па сёння з'яўляецца арганізатарам «Грыфаманіі». Аб'яднаўшы словы «грыф» (частка гітары, якая мацуецца да корпуса і на якую нацягваюцца струны) і «манія», Юрый прыдумаў фестывалю арыгінальную назву.

Яна сімвалізуе вялікае захапленне рок-музыкай і жаданне дасягнуць найвышэйшага майстэрства ў ігры на гітары.

У Мінску прайшло ажно дваццаць фестывалю «Грыфаманіі». Увосень адбудзецца трынаццаты. Фестываль даўно ўжо стаў міжнародным — у розныя часы ў ім прымалі ўдзел выканаўцы з Украіны і Расіі, нашы землякі, якія

Гітарыст гурта «Крама» Сяржук Трухановіч (у цэнтры) са сваімі калегамі з групы «White Night Blues» на «Грыфаманіі».

цяпер жывуць у Прыбалтыцы, Германіі, іншых краінах.

Арганізатар падтрымлівае таленавітую моладзь. Напрыклад, на кожным фестывалі прадугледжаны спецыяльны прыз для гітарыстаў-пачаткоўцаў. І сёння **Юрый РАШЭТНІКАЎ** — госць «Бязрозкі».

— **Юрый Уладзіміравіч, чаму вы абралі менавіта гітарны накірунак у арганізацыі фестывалю?**

— Музыкай я захапляюся вельмі даўно, сваю калекцыю вінілавых пласцінак пачаў збіраць яшчэ на пачатку 1970-х. Аснова яе — якраз гітарны рок. Гэта такія сусветна вядомыя выканаўцы, як Джо Сатрыяні, Стыў Морс, Эрык Клэптан, Стыў Вай ды многія іншыя.

Напрыканцы 90-х я працаваў на тэлебачанні і рабіў цыкл перадач пра беларускіх гітарыстаў. Тады мы здымалі сюжэты пра Сяргея Анцішына, Уладзіміра Любінскага і Уладзіміра Уголь-

ніка. Падчас працы я падзяліўся з Угольнікам сваімі думкамі наконт таго, што вельмі шмат таленавітых беларускіх гітарыстаў, але ў іх няма свайго фестывалю, які варта было б стварыць. Ідэя Уладзіміру спадабалася, і ён параіў стэлефанавацца з музыкам гурта «Mojo Blues» Іллёй Шэўчыкам. Ілля займаўся арганізацыяй канцэртаў у фестывальным

цэнтры «Акварыум». Мы з ім хутка знайшлі агульныя інтарэсы, намеццілі склад удзельнікаў, час і месца правядзення першай «Грыфаманіі».

— **Вы з'яўляецеся прадстаўніком першай хвалі беларускіх рок-журналістаў. Цяпер вы — дырэктар аўтарытэтнага фестывалю. Што было «паміж»?**

— Калі казаць аб маёй кар'еры, то яна павінна была развівацца зусім у іншым кірунку. Па адукацыі я інжынер, працаваў у НДІ ЭВМ. Але маё захапленне музыкай аказалася значна мацнейшым за тагачасныя прафесійныя абавязкі. Час ад часу замест таго, каб выконваць асноўную працу, я ўпотаі ад кіраўніцтва пісаў музычныя артыкулы.

У другой палове 70-х удзельнічаў у арганізацыі першых у Мінску дыскатэк. У прыватнасці, у кафэ «Сузор'е». Там мяне і заўважыў Зміцер Падбярэзскі — наш вядомы музычны журналіст. Па

яго рэкамендацыі ў 1979 годзе я пачаў весці музычную рубрыку ў газеце «Знамя Юности», а таксама працаваў «пазаштатнікам» на Беларускім радыё (праграма «Моладзі пра музычнае мастацтва»). У 1991-м мяне ўзялі ў штат — веў праграму «Беларускі хіт-парад».

— Раскажыце, калі ласка, пра эмблему фестывалю. Пэўна ж, яна мае сваю гісторыю!

— З эмблемай звязана шмат цікавых гісторый. Там выкарыстоўваецца шарж на Чака Бэры, але многія блытаюць гэтага культавага музыку з нейкімі іншымі асобамі, уключаючы і жыхароў Мінска. Таму мне ўвесь час даводзіцца тлумачыць, што выява на эмблеме мае дачыненне толькі да гісторыі сусветнага рок-н-рола, а ні ў якім разе не да местачковага сваяцтва ці суседства. Чака Бэры як сімвалічную асобу я выбраў таму, што гэты гітарыст напрыканцы 1950-х — пачатку 1960-х быў сапраўдным наватарам у гітарнай тэхніцы.

— Мы закранулі тэму аўтарытэтаў. А хто з гітарыстаў паўплываў на фарміраванне вашага музычнага густу?

— Вельмі даўно, можа, каля сарака гадоў таму, я набыў альбом польскай групы «Брэкаўт», да сённяшняга дня ён у маёй калекцыі. У складзе групы гралі два выдатныя гітарысты — Тадэуш Налэпа і Дарыуш Казакевіч. Мне здаецца, што менавіта ад іх я «падхапіў» грыфаманію. Далей стала адкрыццём творчасць

Карласа Сантаны, Эл Дзі Меолы, Джэфа Бэка. Пазней пазнаёміўся з альбомам Стыва Морса, Роберта Крэя, Робена Форда. Асабліва мне падабаецца ігра Стыва Рэй Воўэна. На жаль, яго ўжо няма, але для мяне ён застаецца эталонам рок-гітарыста.

Юрый Несцярэнка і Уладзімір Угольнік на фестывальным джэме.

— Ці мелі вы «асабістыя стасункі» з музычным інструментам, які з'яўляецца галоўнай тэмай нашай размовы?

— Гэта было вельмі даўно! На пачатку 70-х я быў гітарыстам групы «Бледнолицыя братыя». Мы гралі на танцах у Мар'інай Горцы песні з рэпертуара групы «Крысці», спрабавалі «Smoke On The Water», а таксама шмат чаго з нашых ВІА таго часу. У пэўны момант зразумеў — музыкант з мяне не атрымаецца, і павесіў гітару на сцяну. Але лічу, што маё захапленне не прайшло бяследна — фестываль можна лічыць яго прамым вынікам.

Гутарыў Дзмітрый НІКАЛАЕЎ

Разняволеная фантазія

Галіна ПШОНИК

Каб зрабіць адну з цудоўных работ, якія вы бачыце на нашым вераснёўскім «Вернісажы», трэба завязаць ад дзесяці да трыццаці тысяч вузельчыкаў. Уявілі? Уразіліся? Так, надзвычай гэта карпатлівы і працаёмкі працэс — ручное дыванаткацтва. Здараецца, на выраб аднаго мінідывана патрабуецца цэлы навучальны год! Што ж можа прымусяць іх, сталічных школьнікаў, якія вельмі заняты і маюць шмат спакус для арганізацыі вольнага часу, аддаваць каштоўныя хвіліны свайго жыцця такой, падавалася б, не надта сучаснай справе?

Магчымасць адчуць сябе творцай прыгажосці — вось той уладарны матыў, які прымушае занятых сучасных дзяўчынак і — не здзіўляйцеся! — хлапчукоў спасцігаць гэта дзівоснае старажытнае мастацтва. (Калі хто не ведае, дыванаткацтва на тэрыторыі Беларусі з'явілася аж у III тысячагоддзі да нашай эры, а ў XVI—XVII стагоддзях было доб-

ра развітым і распаўсюджаным. Тагачасныя дываны давалі ў пасаг нявестам, дарылі замежным паслам, ахвяравалі цэрквам.)

Імкненне да прыгажосці закладзена прыродай у душы кожнага чалавека — у каго блізка, у каго глыбей, так, што ён сам і не здагадваецца. Кіраўнік гуртка ручнога дыванаткацтва Рэспубліканскага цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў Леаніда Васільеўна Мытнік дакладна ведае гэта і ведае сакрэт, як выпусціць на волю творчую энергію сваіх выхаванцаў. Максімум самастойнасці: хлопчыкі і дзяўчынкі самі майструюць сабе станкі для ткацтва, самі падбіраюць выяву, самі вызначаюць колеравае рашэнне будучай работы. І максімум псіхалагічнага камфорту: у гуртку юныя ткачы не толькі набываюць навыкі дыванаткацтва, але кантактуюць адзін з адным і са сваім кіраўніком — абмяркоўваюць складаныя сітуацыі з жыцця падлеткаў, рыхтуюцца да КВЗ і сачыненняў на вольную тэму, а ў перапынках нават танчаць. Унутраная разняволенасць у спалучэнні з добразычлівасцю навакольных — надзвычай спрыяльны асяродак для творчасці.